

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Mezigenerační solidarita ve vztahu dítěte k rodičům

Markéta Janečková

Bakalářská práce

2019

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta Janečková**
Osobní číslo: **H16273**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Mezigenerační solidarita ve vztahu dítěte k rodičům**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat současnou mezigenerační solidaritou v rodině očima dospělých dětí ve vztahu k rodičům. Cílem práce bude zjistit, jak v současných českých rodinách probíhá konkrétní mezigenerační pomoc, podpora a jak vypadá vzájemná kooperace, či vztahy v rodině. Teoretická část bude zaměřena na vymezení základních pojmů: rodina, generace a mezigenerační vztahy. Objasnila bych zde mezigenerační solidaritu, jakým způsobem může být poskytnuta, zároveň by byly popsány faktory, jež ji ovlivňují a její význam pro soudobou společnost. V praktické části bude realizován kvantitativní výzkum, který bude proveden prostřednictvím dotazníkového šetření. Výzkumný vzorek budou představovat osamostatněné dospělé děti ve věku od 18 let, které jsou již finančně nezávislé na svých rodičích.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HENZLER, Herbert A. a Lothar SPÄTH. Soužití generací: proč nejsou staří lidé problémem, ale řešením. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7357-987-6.

MOŽNÝ, Ivo a kol. Mezigenerační solidarita výzkumná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu "Hodnota dětí a mezigenerační solidarita". VÚPSV Praha výzkumné centrum Brno, 2004. ISBN 80-239-4279-4.

JEŘÁBEK, Hynek. Mezigenerační solidarita v péči o seniory [CD-ROM]. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-117-6.

CIBULEC, Jindřich. Soužití tří generací. Praha: Práce, 1980. ISBN 24-062-80.

LEVICKÁ, Jana, Katarína LEVICKÁ a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ.

Teoreticko-empirické reflexe solidarity. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-574-5.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lucie Hájková

Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce:

1. dubna 2018

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. června 2019

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 27. listopadu 2017

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 12. 2. 2019

Markéta Janečková

Poděkování:

Velké díky patří mojí vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucii Hájkové za její čas a cenné připomínky. Děkuji i Ing. Jaroslavu Myslivcovi za zkontrolování statistického zpracování hypotéz. V neposlední řadě patří díky mojí rodině a nejbližším, kteří mi byli psychickou i praktickou oporou během tvorby práce, a vždy jsem se na ně mohla obrátit.

ANOTACE

Bakalářská práce se věnuje mezigenerační solidaritě, a to konkrétně očima dospělých dětí ve vztahu k rodičům. Cílem práce je zjistit, jak dospělé děti pociťují mezigenerační solidaritu, či odpovědnost a zda lze podle několika faktorů z jejich strany očekávat mezigenerační pomoc a podporu. Teoretická část obsahuje kapitoly, co shrnují poznatky o rodině a mezigeneračních vztazích. Objasněna je zde mezigenerační solidarita, její teorie, jakým způsobem je poskytována, jaké faktory na ní mají vliv a její vize a důležitost pro soudobou i budoucí společnost. V praktické části je realizováno kvantitativní šetření a výzkumným nástrojem je dotazník. Výzkum je zaměřen na zjištění současné situace poskytované mezigenerační solidarity od dospělých dětí k jejich rodičům a na poznání faktorů, které mají na solidaritu vliv.

KLÍČOVÁ SLOVA

mezigenerační solidarita, mezigenerační vztahy, rodina, dospělé dítě a rodiče

TITLE

Intergenerational solidarity in the relationship of the child to the parents

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with intergenerational solidarity, specifically with the eyes of adult children in relation to parents. The aim of this work is to find out how adult children feel intergenerational solidarity or responsibility and whether it is possible to expect intergenerational help and support according to several factors. The theoretical part contains chapters summarizing knowledge about family and intergenerational relationships. The intergenerational solidarity, it is theory, how it is provided, what factors affect it and it is vision and the importance to the contemporary and future societies, are explained. In the practical part, a quantitative survey is carried out and the research tool is a questionnaire. The research is aimed at identifying the current situation of intergenerational solidarity provided by adult children to their parents and to know the factors that influence solidarity.

KEYWORDS

intergenerational solidarity, intergenerational relationship, family, adult child and parents

Obsah

ÚVOD	9
1. Rodina.....	11
1.1 Typologie rodiny	12
1.2 Proměna rodiny	15
1.3 Soudržná rodina.....	18
1.3.1 Koheze rodin	18
1.3.2 Výchova v rodině a její hodnoty pro soudržnou rodinu	18
2. Mezigenerační vztahy.....	20
2.1 Generace.....	20
2.2 Udržování mezigeneračních vztahů	21
2.2.1 Výchovné podmínění	21
2.2.2 Kulturní a dobové podmínění	22
2.3 Generační vztah dítěte a rodiče.....	23
3. Mezigenerační solidarita	25
3.1 Solidarita.....	25
3.2 Mezigenerační solidarita v rodině	26
3.2.1 Transformace Durkheimovy solidarity na poměry v rodině	27
3.2.2 Motiv odpovědnosti v rodině	29
3.2.3 Teorie mezigenerační solidarity v rodině	30
3.3 Model šesti dimenzí mezigenerační solidarity	32
3.4.1 Šest dimenzí	33
3.4.2 Typologie mezigeneračních vztahů v rodině.....	36
3.4.3 Reakce na model	36
4. Konkrétní podoby poskytování mezigenerační solidarity v rodině	38
4.1 Emocionální, materiální a praktická rovina konkrétní pomoci a podpory.....	38

5. Vize mezigenerační solidarity a její důležitost pro společnosti	41
5.1 Popularizace mezigenerační solidarity.....	43
6. Metodologie výzkumného šetření	45
6.1 Cíl práce	45
6.2 Formulace problému	45
6.3 Hypotézy	46
6.4 Metoda sběru dat	47
6.5 Výběr výzkumného souboru.....	47
6.6 Realizace výzkumu	48
6.7 Vyhodnocení a interpretace dat z dotazníkového šetření	48
6.8 Verifikace hypotéz.....	63
6.9 Závěr výzkumu	72
ZÁVĚR.....	75
POUŽITÁ LITERATURA.....	76
SEZNAM GRAFŮ	79
SEZNAM PŘÍLOH	80

ÚVOD

Vzhledem k tomu, že v současnosti přibývá podíl starších osob na celkovém počtu obyvatel, objevuje se i snaha zabývat se nejen mezigeneračními vztahy, ale i mezigenerační solidaritou, která je pro zdravý chod vícegenerační společnosti zásadní. Za primárního zprostředkovatele považují rodinu, a proto se moje bakalářská práce zabývá problematikou mezigenerační solidarity v rodinném prostředí, konkrétně se zaměřuje na mezigenerační solidaritu ve vztahu dítěte k rodičům. Cílem práce je zjistit, jak dospělé děti pocítují mezigenerační solidaritu či odpovědnost a zda lze podle několika faktorů, které obsahuje šestidimenzionální model, z jejich strany očekávat mezigenerační pomoc a podporu rodiči.

Téma jsem se rozhodla zpracovat na základě vlastního zájmu nejen o péči, která bývá v podobných pracích zakotvena, ale i o samotné aspekty mezigenerační solidarity ve vztahu k rodičům a o budování kvalitních vztahů mezi dětmi a rodiči. Mne samotnou stejně jako vás se s největší pravděpodobností mezigenerační solidarita ve vztahu dítěte k rodičům osobně dotýká ať už z pozice dítěte nebo rodiče, a proto jsem na ní založila svoji bakalářskou práci.

Teoretická část obsahuje pět kapitol. První kapitoly mají za úkol uvést čtenáře do souvislostí, které k tématu práce je nutné zmínit. V první kapitole jsem popsala rodinu, její proměnu a vývoj rodinných hodnot a charakteristik a zahrnula jsem zde i typologii rodin z různých hledisek. Zmínila jsem zde soudržnost neboli kohezi rodiny, kterou pokládám za důležitou v případě mezigenerační solidarity, jež se vyvíjí v podvědomí jedince už od útlého věku. Následující kapitola podává informace o mezigeneračních vztazích, o jejich údržbě a posilování. Zde je popsáno výchovné a kulturní podmínění, které má za následek rozdíly v pohlížení na generace. Dále je v této kapitole popsán vývoj generačního vztahu mezi dítětem a jeho rodičem.

Od třetí kapitoly se již zaměřuje práce čistě na mezigenerační solidaritu nejen obecně, ale hlavně v rodině a ve vztahu dospělého dítěte k rodiči. Zmíněna je zde transformace solidarity sociologa Durkheima na rodinné poměry a odpovědnost za stárnoucího nebo nemocného rodiče, kde uvádím rozličné názory, které mezi odborníky panují. Práce je založena na

poznání teorií mezigenerační solidarity, z nichž nejvíce je prohlouben model šesti dimenzí solidarity, který byl inspirací pro praktickou část práce.

Čtvrtá kapitola je věnována konkrétním podobám poskytování mezigenerační solidarity, které jsou součástí mnoha situací jedinců v každodenním životě. V poslední kapitole teoretické části je nahlédnuto do budoucnosti mezigenerační solidarity a je popsána její důležitost pro společnost, v níž se postupně probouzí snaha o popularizaci mezigenerační problematiky.

Praktická část je založena na kvantitativním výzkumu, který byl proveden s pomocí dotazníkového šetření. Výzkum je zaměřen na zjištění poskytované mezigenerační solidarity, směřované od dospělých dětí k jejich rodičům a na popsání faktorů z šestidimenzionálního modelu, které mají na projev solidarity vliv. Výsledky a celý průběh šetření včetně stanovených hypotéz, které souvisejí s mezigenerační solidaritou, jsou shrnuty v šesté kapitole.

1. Rodina

Málokdo dokáže vysvětlit tak zdánlivě jednoduchý pojem, za nímž se skrývá nejedna spleť definice. Pokud si ovšem na začátku pojem rodina nevysvětlíme, tak jen těžko můžeme rodinu chápat v souvislosti s mezigenerační solidaritou, které se v této práci budeme snažit porozumět. Nahlížejme na rodinu jako na ten nejzákladnější stavební kámen mezigenerační solidarity, ze kterého se dá vybudovat základna, která bude dostatečnou oporou nejen pro dítě, ale hlavně pro stárnoucí generaci rodičů.

Nejvýstižnější definice rodiny zní podle mě takto: „*Malá, primární, neformální, intimní skupina, která je tvořena lidmi spojenými příbuzenskými (manželskými, pokrevními) pouty a která plní funkci sexuální, ekonomickou, reprodukční a výchovnou. Typické je pro ni intimní soužití ve společné domácnosti a její členové se řídí stálými vzory chování.*“¹ V sociologickém slovníku je zmínka, že v rodině můžeme spatřit důvěrné osobní kontakty, které jsou silně citově motivované. Rodina je v ideálním případě také charakteristická společnými zájmy a vysokým stupněm solidarity.²

Na rodinu lze nahlédnout i z psychologické oblasti jako na důležitý prvek společnosti, který nejen uspokojuje základní životní potřeby členů rodiny, ale i sociální potřeby kontaktu, komunikace, lásky, pomoci a jistoty. Pokud mluvíme o pomoci a podpoře v rodině, tak ta se ideálně děje právě v širokém okolí rodiny. Okolí rodiny označují sociologové jako sociální síť rodiny, v níž dochází již od dětství k přejímání názorů, vytváření postojů, utváření vztahů a sociálního vnímání.³

Nelze v této práci opomenout, že rodina, ať už ji chápeme a definujeme jakkoliv, disponuje základními funkcemi: reprodukčními, ekonomickými, výchovnými, ochrannými a emocionálními. Dopodrobna se jimi zabývat nebudeme, ale zároveň je v mé práci nemohu opomenout, protože jejich elementy budou značně protkány v celé teorii. Na funkce bude v menší míře odkázáno v souvislosti s mezigenerační solidaritou a soudržností rodin, protože se jich každá funkce svým způsobem blíže dotýká.

---

¹ CIBULEC, J., *Soužití tří generací*, Praha 1980, s. 34.

² PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. [Svazek] 2, P/Ž. Praha: Karolinum, 1996, s. 941.

³ ROZSYPALOVÁ, Marie, Alena MELLANOVÁ a Věra ČECHOVÁ. *Psychologie a pedagogika I: pro střední zdravotnické školy*. Praha: Informatorium, 2003, s. 148.

Rodina je skupina, která disponuje sociologicko-psychologickými ukazateli, mezi které řadíme role, normy, celkovou atmosféru, angažovanost, zájmy, hodnoty a charakter rodiny.⁴ Zmíněné ukazatele z mého pohledu i z pohledu sociologů značně ovlivňují stabilitu rodin, mezigenerační vztahy a také osobnost jedince či mezigenerační solidaritu. Z mého hlediska ukazatele tvoří systém, kdy hodnoty rodiny utváří celkovou atmosféru, která formuje jedince, jeho způsob utváření vztahů k členům rodiny a k samotnému chápání rodinné instituce. Následně vše v pozitivním směru spěje až k prosazování mezigenerační solidarity v rodině.

1.1 Typologie rodiny

Podle znaků, které rodinné společenství nabývá, můžeme hovořit o typologii rodin z několika pohledů. V každém jednotlivém typu rodiny bychom měli spatřovat jistou ojedinělou charakteristiku, která se liší od ostatních dělení rodin. Zároveň se domnívám, že je důležité mít při zařazení konkrétní rodiny do jednoho typu na mysli i to, že každá rodina je odlišná, i když ji můžeme přirovnat k jiné, tak ve své podstatě je originální. Troufám si říct, že některá dělení rodin jsou těžce rozlišitelná i pro odborníky, protože ne vždy rodina naplňuje všechny charakteristické body, aby pod danou kategorií spadala. Podle kvantity je dělení snadné, Cibulec a mnoho dalších autorů označuje takto rodiny jednogenerační, nebo vícegenerační.⁵ Zároveň zde můžeme rozlišit rodinu z hlediska kvantity na rodinu:

- Nukleární, jinak řečeno jádrovou čili základní rodinu. Tento typ rodiny je v současnosti nejprosazovanější. Nukleární rodina je vymezena jako nejzákladnější rodinný systém, který utváří rodiče a jejich potomek/potomstvo, jenž sdílí bydliště.⁶ Dle sociologického slovníku je uvedeno, že členové rodin s touto definicí mají k sobě citově blíže a jsou provázáni společnými zájmy. Mimo jiné u nich existuje vysoký stupeň solidarity.⁷
- Vedle nukleární rodiny se také hovoří o širší nebo rozšířené rodině, která je oproti nukleární v moderní západní společnosti značně oslabena. Ta vzniká navýšením jádrové rodiny (otec, matka, dítě) o další rodinu v nové generaci nebo rozšířením rodiny o další

---

⁴ CIBULEC, Jindřich. *Soužití tří generací*. Praha: Práce, 1980. s. 48.

⁵ Tamtéž, s. 37.

⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty, sv. 3, s. 10.

⁷ PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. [Svazek] 2, P/Ž. Praha: Karolinum, 1996, s. 941.

příbuzné (tety, strýce, prarodiče nebo sourozence).⁸ Také v tomto typu rodiny mluvíme o rodině vícegenerační, neboť typickým příkladem je, když se k nukleární rodině stávající z manželského páru a jejich syna/dcery připojí i nově založená rodina syna/dcery.

Rodinu můžeme rozdělit dle kvality. Kvality v tom smyslu, že v rodině spatřujeme buď žádoucí, nebo nežádoucí znaky podle toho, zda mají rodiny kladný, nebo záporný vliv na společenský vývoj. Znaky žádoucí rodiny a nežádoucí jsou následující:⁹

- Rodina žádoucí v sobě obsahuje demokratické principy, které její rodinní příslušníci dodržují, a je založena na solidaritě. Členové si navzájem projevují lásku a jsou si vědomi bezpečí, jež jim rodina zajišťuje. Mladí lidé se tak ke starším chovají s úctou, a dokonce je zde posilován zdravý vývoj a harmonické vztahy.
- Rodina nežádoucí je pravým opakem rodiny žádoucí. Zde se nesetkáme s vřelými citovými vazbami a poskytovanou pomocí. Z pohledu zdravého vývoje společnosti je nežádoucí, protože je založena na útlaku. Příkladem jsou třeba starší děti, které se chovají ke svým rodičům citově i mravně velmi nevybíravě, nebo naopak rodiče, kteří nepřiměřeně využívají své dominance vůči svým dětem. Můžeme tvrdit, že jsou zde vztahy narušeny a jejich zlepšení je velmi složitým úkolem, který členové rodiny mnohdy nezvládají sami bez odborné pomoci.

Za důležité především považuji rozlišovat rodinu podle životního stádia. Podle Matouška jde rodinu takto rozdělit na:¹⁰

- Rodinu orientační, v níž jsme se narodili. V průběhu dospívání na nás působila, předávala nám normy a hodnoty, které jsme si postupem času stále více osvojovali. Sledujeme zde rodiče v interakci k ostatním členům širší rodiny a okolí. Na základě sledování interakcí si utváříme jasné obrazy, čím se naše rodina v chování vyznačuje.
- Rodinu prokreační (rozmnožující), kterou jedinec založil. Jde o novou rodinu, ve které hraje nepopíratelně důležitou roli předchozí rodina orientační, neboť se zde promítá vzor rodičů. Dospělé dítě z orientační rodiny, jinak řečeno rodič v nové rodině prokreační,

---

⁸ GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1993, s. 345.

⁹ CIBULEC, Jindřich. *Soužití tří generací*. Praha: Práce, 1980. s. 38.

¹⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 62-63, 158.

přenáší poznatky, které samo nabylo ve své orientační rodině. Pokračuje se v šíření rodinných hodnot a tradic do tohoto typu rodiny. Dozvídáme se, že naučené chování z původní rodiny mnohdy určuje ideální pohled chování v rodině, kterou člověk sám založil. Tedy správné je pro jedince to, co považoval za správné v orientační rodině. Dochází ale také k vyvarování se okolností, které jedinec v průběhu svého dětství pokládal za scestné.

Pro práci, která se opírá o mezigenerační solidaritu, pro nás bude nejzásadnější typologie, která přímo z ní vychází. Kromě z mého pohledu nejzásadnější typologie, kterou si uvedeme ve 3. kapitole, existuje ještě rozdělení rodin podle míry solidarity poskytované v rodinách. Základem je podle Nováka vymezení níže uvedených pěti typů rodin.¹¹

- Rodiny závislé se vyznačují těsnou provázaností rodin, které žijí autonomně. Projevují se zde vzájemné city a časté shledání členů rodiny. Ochota pomoci jednotlivým členům rodiny podle možnosti je zde velice silná.
- Partnerské rodiny jsou stejně jako rodiny závislé charakteristické vřelými emocemi a častými kontakty. Ovšem zde je vzájemná pomoc ojedinělá a moc se od rodinných příslušníků neočekává. K pomoci dochází pouze ve vyhocených krizových případech.
- Distanční rodiny jsou formou rodiny, která si je citově velice blízká, ale nejsou v ní častá shledání ani pomoc. Rodiny jsou místně vzdálené a k setkáním členů rodiny dochází jen jednou za čas, obvykle v období svátků. Typické je také, že člen rodiny časově vytížený má k rodině velice blízko, však není ochoten věnovat svůj čas na návštěvu nebo dostatečné úsilí k pomoci.
- Obligatorní rodiny, respektive jejich členové, k sobě necítí nic, jen pouhou povinnost často navštěvovat své příbuzné a poskytovat nebo očekávat pomoc, kdykoliv bude potřeba.
- Lhostejné rodiny jsou typické tím, že se jejich členové navzájem ignorují. Uvnitř rodin dochází k navýšení individualizmu a naprostému nezájmu o druhé členy. Vztahy jsou

---

¹¹ NOVÁK, Tomáš. *Jak (ne)rozumět emocím stárnoucích rodičů*. Praha: Grada, 2014. Psychologie pro každého, s. 100.

často buď rozvrácené, nebo neutrální. Mezi členy tak neexistuje žádná vzájemná pomoc ani při krizových situacích.

1.2 Proměna rodiny

Rodina je instituce, která má už po několik set let své uplatnění a fungování, které přetrvává dodnes. V průběhu staletí, ba dokonce i desetiletí se myšlení společnosti značně obměňovalo. Proudem modernizace společnosti bylo strženo i vnímání rodiny a hlavně to, čím rodina disponuje. Byl nastaven nový hodnotový žebříček, který zcela změnil chod rodinného společenství a vysoce zasahuje sociální strukturu nynější společnosti.

Největší změna nastala již v procesu industrializace, která podstatně ovlivnila význam rodiny. Tradiční domácnost jako základ příbuzenské solidarity se začala vytrácet. Dle sociologického slovníku se autoři (nejvíce Keller) přiklánějí k pojmu krize rodiny, která bývá spojena s rostoucí rozvodovostí rodin, rozšířením neúplných rodin bez otce, nebo bez matky a četností druhých i třetích sňatků.¹²

Vývoj a pokrok zapříčinil vznik nové moderní rodiny, která oslabila vliv již zmíněné rodiny orientační na rodinu prokreační. Byl tak snížen vztah mezi generacemi, jakmile byla založena vlastní nukleární rodina. V českých poměrech je to nejvíce charakteristické až po revolučním roce 1989, protože byla modernizace pozastavena z důvodu režimu, který byl založen spíše na tradičním systému. Právě proto zde nabyly v té době na síle některé tradiční funkce, které vyzdvihly význam vzájemné podpory mezi generacemi.¹³

Celoevropským trendem můžeme označit snížení počtu sňatků a prodlužující se věk vstupu do manželství, přičemž je evidováno dokonce zvýšení rozvodů a počtu matek samoživitelek. Dochází také k proměně role ženy a muže v rodině. Role muže jako živitele rodiny začíná být narušena z důvodu postavení ženy v soudobé společnosti. Ženy pracují a budují kariéru nezávisle na rodině, což je bezpochyby důvodem, proč mnohdy nemají čas na zakládání rodiny a výchovu potomků.

---

¹² PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. [Svazek] 2, P/Ž. Praha: Karolinum, 1996, s. 943.

¹³ MOŽNÝ, Ivo, Modernizace české rodiny a mezigeneračních vztahů v mezinárodním srovnání. In MAREŠ, Petr a Tomáš POTOČNÝ, *Modernizace a česká rodina: Modernization and the Czech family*. Brno: Barrister & Principal, 2003. s. 12-13.

Zvrat nastává také ve velikosti rodin a to se zásadně dotýká demografie společnosti. V 2. polovině 20 století byl započat trend snížení počtu dětí v rodinách, který se zachoval do dnešní doby. V současné době se dokonce začíná prosazovat i tendence nemít děti vůbec. V České republice jsou nyní mladé rodiny s více než dvěma dětmi, dá se říct raritou, naproti tomu dříve bylo normou rodin mít dětí více. Podle matričních záznamů je evidentní, že v dávných letech bylo časté riziko úmrtnosti u novorozenců, a to vedlo nepochybně muže a ženu mít více dětí. Rodina si také chtěla zabezpečit svůj majetek, a proto bylo žádoucí, aby byl v rodině přítomen dědic. Existují však i další způsoby, které vědomě redukuje počet dětí v rodinách, a to je antikoncepce, která byla zavedena nebo často využívaná možnost interrupce. Zároveň výrazný podíl má na tom dle mého názoru i ekonomický tlak na pracující ženy. Moje tvrzení podporuje Možný, jenž se domnívá, že právě z důvodu ekonomické situace se v demokratické společnosti lépe dají zajistit rodiny bezdětné, než rodiny s dětmi, což se odráží na zmiňovaném snižování porodnosti.¹⁴

K tomuto tvrzení se připojuje i Keller, který ekonomickou situaci bezdětných označil za natolik výhodnou, že se v budoucnosti můžeme obávat propastného rozdílu mezi výdělečně aktivními jedinci a důchodci. Rozdělovat volný čas mezi rodinu a práci je velice obtížné, proto se zdá být ekonomicky pružnější a přizpůsobivější ten jedinec, který děti nemá. Poukazuje tedy na to, že ekonomicky smýšlející rodina je bezdětná rodina, protože bezdětné rodiny mají možnost dosáhnout vyšší životní úrovně. Ještě více zajímavým faktem se zdá být v dnešní době i to, že kdo si děti vůbec nepořídí, tak zabezpečuje na stáří jen sebe, popřípadě svého partnera.¹⁵ Nezbytné je poukázat, že bezdětní si nejen nechávají platit penze dětmi druhých, kteří se stali rodiči, ale navíc si na stáří přilepší peníze, které si mohli odložit. Problém ovšem nastane, když si tento styl rodiny bez dětí zvolí většina, protože se může zhroutit více než jen důchodový systém.

S touto tendencí rodin snižovat porodnost a zakládat bezdětné svazky můžeme vidět, jak je podnícen i proces stárnutí populace, kdy se procento starých rodinných příslušníků v evropských zemích stále zvyšuje. V rodinách tak můžeme zpozorovat snad poprvé v historii hned několik generací žijících v rámci jedné rodiny. Mohlo by se proto zdát, že je zde větší

---

¹⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 146-147.

¹⁵ KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. Studie (Sociologické nakladatelství), s. 31,34.

šance, aby vznikaly vícegenerační rodiny, ale opak se stává pravdou, poněvadž právě tyto generace jen málokdy sdílejí stejné bydliště.¹⁶ Jak se poukazuje podle Žumarové ve všeobecných připomínkách Evropského parlamentu 2007/2156, tak stárnutí populace a nízkou míru porodnosti má na svědomí především pokrok v oblasti vědy, hygieny, životní úrovně a emancipace.¹⁷

Dle mého názoru s tím souvisí i ekonomická situace, zasahování státu do rodinného života či individualizace, kde mladí rodiče více než rodičovství preferují svoje osobní blaho, vzestup kariéry a cestování. Novodobá rodina je prostorem, v kterém se hledí na individualitu více než v tradiční společnosti. Jedinec zde více než zájmy kolektivu a rodiny prosazuje své osobní potřeby, což je v jisté míře dobré, ale na druhé straně to zvyšuje tendenci rozpadu vztahů a závislosti.

V 80. letech minulého století bylo upozorněno, že se civilizace ocitá na začátku takzvané třetí vlny, kterou zapříčinily nové informační technologie. Rodiny si v první řadě nezakládají na tom mít děti, ale na primární touze splnit si své osobní zájmy.¹⁸ Individualizovaný životní styl však není jen dobrovolná volba, ale souvisí také s výdaji, proto se ženy stávají výdělečně činné. Narušená stabilita rodin a podpora individualizace životního stylu pramení ze samotného sociálního státu a jeho sociální politiky, která snížila rizika a adresovala pomoc jednotlivcům.¹⁹ Můžeme to chápat tak, že pokud selže rodina, nastupuje stát a sociální služby.

Už Emil Durkheim upozornil na fakt, že rodina se stala věcí veřejnou, když se ocitla pod dohledem státu.²⁰ Stává se tedy v této době až moc často, že stát přebírá péči o dítě nebo o staré lidi, které zaopatřuje namísto rodin, pod které tyto činnosti výhradně spadaly.

Víra v boha také není v moderní Evropě označená jako hodnotová orientace, o kterou se tradiční společnost dříve opírala. Tento fakt, který v soudobém myšlení má jen malou úlohu,

---

¹⁶ CIBULEC, Jindřich. *Soužití tří generací*. Praha: Práce, 1980. s. 37.

¹⁷ ŽUMÁROVÁ, Monika a Beáta BALOGOVÁ. *Medzigeneračné mosty*. Košice: MENTA MEDIA, 2009, s. 67.

¹⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty, sv. 3, s. 36.

¹⁹ KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. Studie (Sociologické nakladatelství), s. 29-30.

²⁰ SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, s. 11-12.

přítom kdysi formoval chod rodiny od manželství, přes reprodukci až po péči o starší rodinné příslušníky. Typické je pro rodinu i rychlé existenční tempo, kdy v rodinách není příliš čas na sdílení radostí i starostí. Z mého pohledu je tak ohrožena soudržnost rodin. Rodiny se pak těžko vypořádávají s náročnými životními situacemi v nemoci, ve stáří a v umírání.

1.3 Soudržná rodina

Z mnoha pohledů pokládám fungující soudržnou rodinu za instituci, ve které se solidarita generuje, vyvíjí a poskytuje. Je pozoruhodné, že i přes všechny prosazované rodinné inovace a informace o klesající soudržnosti rodin, ve kterých se jen hledí na individuální zájem, je rodina i nadále důležitým činitelem při utváření sociálních dovedností člověka.

1.3.1 Koheze rodin

Soudržnost jinými slovy koheze je vnímána z oboru psychologie jako síla o kladných i záporných hodnotách, které rodinné společenství drží pohromadě. Koheze je nezbytná pro fungující rodinu. Fungující rodinu charakterizuje pak nadále to, jak dokáže plnit své funkce při začleňování jedince do rodinného systému, při ekonomické podpoře, při péči a výchově, kdy se zprostředkovávají základní sociální hodnoty, a také se projevuje při ochraně členů rodiny. Rodinnou soudržnost lze tedy jednoduše chápat jako vlastnost, která se projevuje v ochotě pomoci členům rodiny a v jejich chování k sobě navzájem. Sobotková také zmiňuje, že čím vyšší koherenci rodina disponuje, tím lépe dokáže zpracovat již zmíněné krizové životní okamžiky.²¹

1.3.2 Výchova v rodině a její hodnoty pro soudržnou rodinu

Jeřábek předpokládá, že soudržná rodina má své mechanismy, jimiž se po generace reprodukuje soudržnost ve vzorcích chování, v hodnotách a normách.²² Soudržnost rodiny tedy utváří hodnoty a zájmové orientace, které dokonce mají velký vliv na utváření osobnosti jedince, konkrétně na dítě v průběhu vývoje. Podle Cibulce je formován celkový charakter rodiny, který se předává po generace a jehož hodnoty, které rodina vyznává si buď přímo, nebo nepřímo členové rodiny osvojují. Pokud je rodina bez hlubšího zájmu, tak dává prostor

---

²¹ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 38.

²² JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie., sv. 87, s.28.

ke vzniku konfliktního prostředí, ze kterého soudržná rodina může jen těžko vzniknout.²³ Zřetelně je dáno najevo, že pokud se jedinec narodí v rodině, kde je běžné se například starat o nemohoucí rodiče, či k nim jezdit na návštěvy a pěstovat s nimi společné koníčky, tak se právě totožné hodnoty mohou odrazit i v budoucí rodině, kterou jedinec založí. Jinak řečeno, to, co jsme si osvojili v raném věku, z velké části předurčuje naši budoucnost a to, kým vlastně jsme.

Můžeme říct, že každá rodina má své specifické základní kameny a vzorce chování, které si její členové osvojují.²⁴ Pro soudržnou rodinu by to měly být v ideálním případě hodnoty, které vedou ke vzájemné spolupráci, projevované lásce, respektu a pomoci. Na druhé straně nezapomínejme, že se nemůžeme jen opírat o hodnoty, které rodina vyznává, neboť je mohou narušovat jak kladně, tak i záporně jiné vlivy. Bariéra, která byla již zmíněna, je přebírání výchovné funkce nerodinnými institucemi, které mají mimo jiné za úkol proklamovat požadované hodnoty konkrétní společnosti. V první řadě zde můžeme řadit školy a média. Proklamované hodnoty a postoje v soudobé společnosti, to co je požadované společností, se umocňuje právě v médiích, která mají velký vliv na diváky všech věkových kategorií. Jako přesný příklad nám může posloužit nejmenovaná vánoční reklama pro rok 2018, v níž se demonstruje osamělý život seniora, který žije odděleně od rodiny, přičemž je zde zdůrazněn nezájem ze strany rodiny. Reklama končí tak, že seniora si rodina všimne až o Vánocích, kdy ho pozvou na společnou rodinnou večeři. Domnívám se, že nejen o Vánocích, ale po celý rok by se měly vysílat podobné reklamy, protože jinak by se mohlo zdát, že se rodinná soudržnost praktikuje jen o svátcích.

Patrné je, že i demokratičnost, ne-li liberalismus výchovy pomalu posouvá chápání rodinných hodnot pro soudržnost o stupínek níže. Výchovné styly mají za následek, že se nelze spoléhat na přenos těchto hodnot na budoucí pokolení. Na svědomí to mají především různé novodobé emancipační směry ve výchově.²⁵

Téma rodiny se zdá být i nadále nevyčerpáno z mnoha vědních oborů. Nové vývojové trendy rodiny lze jen těžko odhadovat, ale můžeme předpokládat, že bude aktuálnost boje

---

²³ CIBULEC, Jindřich. *Soužití tří generací*. Praha: Práce, 1980. s. 56.

²⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty, sv. 3, s. 9.

²⁵ Tamtéž, s. 91.

o soudržné mezigenerační vztahy v rodině pokračovat, protože se to zdá být neopominutelné pro budoucnost solidarity mezi generacemi.

2. Mezigenerační vztahy

Vztahy mezi generacemi tvoří řetězec, kterého je každý z nás součástí od narození, kdy si k nám jako k malému dítěti začínají ostatní generace budovat vztahy. My, aniž bychom si to tehdy uvědomovali, je začínáme pociťovat a formují naše osobnostní spektrum. Domnívám se, že obě strany něco cenného v mezigeneračním vztahu získávají, ale i něco dávají.

2.1 Generace

Chceme-li se zabývat mezigenerační solidaritou a vztahy napříč generacemi, je třeba si definovat pojem generace. *Generace (z řeckého genos = rod) je velká sociálně diferenciovaná skupina osob, které jsou spojené dobově podmíněným stylem myšlení a jednáním a prožívají podstatné období své socializace ve shodných historických a kulturních podmínkách.*²⁶

Třebaže jsme si již pojem generace ujasnili, já pokládám za důležité zároveň zmínit, že nahlížíme v souvislosti s tématem práce na generace v rodině. Pro ná jsou to generace dětí (ať už jsou jakéhokoliv věku), generace jejich rodičů, do které spadá škála strýců nebo tet, a generace prarodičů, praroditel a prastrýců, a dokonce i generace prababiček a pradědečků.

Ve veškeré své pestrosti má každá generace, stejně tak i generace chápaná v rodinném systému, své individuální vlastnosti, hodnoty, životní styly a jednání, které se konfrontují s pohledy jiných generací. Rozdílnost je zapříčiněna především věkem. Čím větší věkové rozpětí mezi generacemi je, tím více lze přepokládat difference. Generace pak vedou odlišné životy, a proto se tedy může zdát, že si málokdy rozumí, ale opak bývá v ideálních případech také pravdou. Ve větší míře se však ze stran medií a veřejného mínění upozorňuje na boj mezi generacemi a na vzájemnou netoleranci, která má být prolomena například mezigenerační spoluprací, dobrovolnictvím, nebo aktivitami, ve kterých generace spojí své síly.

Netolerance jiné generace a vzájemné nepochopení může vést k nežádoucím projevům. Nepřátelství mezi mladými a starými příslušníky v rodině je impulsem velmi narušených

---

²⁶ PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. [Svazek] 1, A/O. Praha: Karolinum, 1996, s. 339.

vztahů uvnitř rodiny a může to vyústit až v ageismus. „*Ageismus (angl. = věk) označuje pestré projevy averze vůči starým lidem a všemu, co stáří připomíná. Praktickým a častým projevem ageismu je věková diskriminace.*“²⁷

2.2 Udržování mezigeneračních vztahů

Každý z nás občas zapřemýšlí nad vztahy ke svým nejbližším uvnitř rodiny napříč generacemi, a to již svědčí o jejich principiální hodnotě pro naše životy. Udržení těchto vztahů nám může mnoho nabídnout, jak už jsem zmínila o několik odstavců výše. Problém ovšem spatřuji v tom, že ne každý tato pozitiva vnímá. Podle Giddense je vztah obecně aktivní záležitost, na které se musí pracovat, a má-li přetrvat, je nutné získávat důvěru v druhé a jejich důvěru v nás.²⁸

Mezigenerační vztahy jsou také důležitým zdrojem pomoci v rámci životního cyklu, jak pro malé děti, tak i pro novomanžele při zakládání první domácnosti nebo v rámci hlídání dětí. Udržení mezigeneračních vztahů je také neméně podstatné i pro seniory, kteří si již sami nevystačí a potřebují oporu mladší generace.

2.2.1 Výchovné podmínění

Potřebné je zmínit, že mnoho vlastností pro udržení mezigeneračního porozumění získáváme v rodině. Rodiče a prarodiče prezentují jejich pohledy na generace, a pokud jsou tato stanoviska rodičů nekritická, tak s největší pravděpodobností mají sklon je přenést i na své potomstvo. Nesmíme však zapomenout, že to stejné platí i o kritickém postoji. Cibulec uvádí, že vytvoření kladných vztahů mezi generacemi a jejich udržení je úkolem upevňování duševního zdraví a výchovy, kdy se každý podnět při výchově promítne do mezigeneračních vztahů a dorodinného prostředí. V mnoha situacích je to řešení, jak mít dobré mezigenerační vztahy a minimální sklon k ageismu. U mnoha rodin jsou však tyto základy vztahu mezi generacemi opomíjeny.²⁹

Z rodiny si dítě získává návyk, který uplatňuje nejen v rodině, ale i ve vztazích s širším okolím. V dospělosti pak děti vědí, co stáří obnáší, a snáze se tak orientují ve společnosti více

---

²⁷ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Praha: Galén, 2012, s. 48.

²⁸ GIDDENS, Anthony, Anthony GIDDENS a Jan JAŘAB. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 156.

²⁹ CIBULEC, Jindřich. *Soužití tří generací*. Praha: Práce, 1980. s. 42-45.

generací, která je všudypřítomná. Lidé takto vybavení dokáží například lépe jednat, spolupracovat s lidmi různých věkových skupin. Výchovu dítěte k toleranci stáří považují za východisko k prolomení krize a udržení dobrých mezigeneračních vztahů.

2.2.2 Kulturní a dobové podmínění

Zmíněná změna rodiny je zapříčiněna dobou, ve které se nacházíme, a tak vnímání jiných generací a nový styl života či snížení významu tradičních vazeb a hodnot ještě více zvětšuje propast mezi generacemi.

Dříve řídily mezigenerační vztahy nepropustné normy, které se v rodině striktně dodržovaly. V současné době se v rozvinutých zemích, které prolomily tradiční mezigenerační vztahy, prosazují nepsané normy mezi generacemi jen zřídka. V mnoha zemích nám kulturně vzdálených ale i nadále ještě normy upravující mezigenerační vztahy přežívají. Mluvíme zde o tom, že v každé kultuře je za důležité považováno něco jiného, a to má vliv na vztahy mezi generacemi v daném společenství. Přesným příkladem je úcta ke starší generaci, kde kromě pohlaví a ekonomického postavení sehrává roli i kultura. Ve společnostech, které si udržují tradiční kulturu, je obecně prokazován starším větší respekt a rozhodující vliv. U nás tomu také tak v minulosti bylo, ovšem nyní je situace jiná. Namísto toho, aby se autorita mužů a žen s věkem zvyšovala, můžeme sledovat opačnou tendenci, kdy se se starými lidmi spojují nízké vědomosti a zastaralé pohledy více, než uznávané dlouhodobé zkušenosti.³⁰

Zároveň zajímavým aktem je, že znatelně byla zdůrazněna diskontinuita mezi generacemi i výběrem jména pro dítě. Snaha separace mladší generace od starší je i ve způsobu přidělování křestního jména dítěti. Doby, kdy děti dědily křestní jména po svém rodiči, prarodiči nebo kmotrovi, jsou dávno pryč. Je to znak už zmíněné novodobé individuality, která v sobě nese žádnou mezigenerační zprávu.³¹

Společné bydlení generací má také v různých společnostech napříč dobou i kulturou jinou perspektivu. Mám zde na mysli zařízení pro seniory. Především jsou to domovy důchodců, kde se lidé na sklonku svého života ocitnou namísto v okruhu rodiny nebo vlastního místa k žití. Ve veřejném mínění není nic neobvyklého na tom, že děti takto nechávají dožít své rodiče, ale nebylo tomu tak vždy. Ještě v 2. polovině minulého století jsme mohli být

³⁰ GIDDENS, Anthony, Anthony GIDDENS a Jan JAŘAB. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 57.

³¹ SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, s. 55-56.

v České republice svědky postoje většiny lidí, kteří brali umístění seniora do těchto zařízení jako projev nehumánnosti a selhání rodiny. To, jak se rodina v té době napříč generacemi semkla, má za následek i fakt, že stát tehdy nebyl schopen zajistit služby, které nyní poskytuje.³²

Lákavé se nám může zdát i srovnání se zeměmi, které se drží námi dříve vnímaného pohledu na domovy důchodců a starší generace v rodině. V asijských zemích převládá většina těchto tradičních postojů. Zajímavé je, že i přes modernitu, která tam působí, se starší lidé těší úctě a pozornosti od mladších generací z mého pohledu o něco více než v naší západní společnosti. Při zhlédnutí mnoha dokumentů z těchto zemí se nám bezesporu vryje do paměti rodina, která pravidelně navštěvuje své příbuzné i přes velkou vzdálenost nebo rodina, která nechává žít seniora ve své domácnosti.

Jeřábek toto tvrzení podporuje, když uvádí, že zabezpečení seniorů záleží na kulturní tradici, míře blahobytu a zajištění sociálních služeb v dané zemi. Z tohoto nástinu je jisté, že jsou v rodinách různých kultur velké rozdíly při poskytování péče seniorům a nahlížení na mezigenerační vztahy. Lidé v Evropě jsou zvyklí kombinovat rodinu se státem nabízenými zaopatřeními, ale většina lidí například v Japonsku je stále ještě vychovávána v duchu konfucianismu, který ukládá povinnost starat se o staré členy výhradně v okruhu rodiny a ctít je, což se odráží i na vícegeneračních rodinách žijících pohromadě, jejichž podíl je v Japonsku vyšší než v USA nebo v Evropě.³³ Domnívám se, že normy a hodnoty uznávané v dané společnosti bezpochyby nesou plody i ve vztahu mezi generacemi na daném území.

2.3 Generační vztah dítěte a rodiče

Dvougenerační vztah mezi rodičem a dítětem se neustále vyvíjí podle toho, v jakém stupni vývoje se dítě nachází. Stejně tak lze i předpokládat proměnu vztahu rodiče k dítěti, který ovšem není natolik charakteristický jako u dítěte. Nelze ani v souvislosti s mojí prací zapomínat na skutečnost, že daný jedinec zůstává pro svého rodiče dítětem i v životní fázi dospělosti bez ohledu na věk.

---

³²MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty, sv. 3, s.40.

³³JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013, s. 58-59.

Vztah mezi dítětem a rodičem řadíme mezi nejdůležitější mezilidské vztahy, protože se dítě prostřednictvím svých rodičů v rané fázi svého života seznamuje se světem. Jistota, kterou dítěti umožňují rodiče nabýt, potřeby, jež jsou uspokojeny, a výchova, která dítě ovlivňuje, umožní v průběhu let dítěti vyzrát. Vazba, kterou si utvořil jedinec k rodiči v dětství, se promítne do teorie vazby v mezigenerační solidaritě uvnitř rodiny, kterou zmíním v práci později.

Především podstatné a nevyhnutelné je období puberty dítěte, kdy se zvyšuje jeho autonomie a emancipace od rodičů. Nic z toho však podle Vágnerové nenarušuje citové vazby k rodičům, ale pouze je proměňuje ze závislosti na zralejší formu vztahu. Můžeme tak doložit vznik konfliktu mezi těmito generacemi, protože rodiče si přejí nadále udržet stejný vztah a nejsou schopni přijmout jeho transformaci.³⁴ Děti stejně jako v minulosti i nyní projevují odpor k tradicím rodičů. Zaznamenali to již v antice a dle Cibulce je to zcela přirozené.³⁵

Změny nastávají také v dospívání, kdy se děti odpoutávají od svých rodičů a dochází k odchodu dětí od rodičů. Odchod dětí od orientační rodiny rodiče často velmi těžko nesou. Dochází jednak k mezigeneračním rozporům, které ve vyhocených případech vedou k rozpadu vztahu, nebo na druhé straně ke smíření a většímu upevnění vztahů. Situaci, kdy se dítě osamostatňuje, rodiče vnímají jako svoji osobní zbytečnost.³⁶ Vágnerová se domnívá, že dospívání dítěte je důležité přijmout a vyrovnat se s ním, neboť po čase budou konflikty potlačeny. Rodič tak přijme novou roli v životě svého dítěte. Po ustálení období odchodu dochází obvykle k opětovnému sblížení dospělých dětí s rodinou. Jejich vzájemný vztah se promění na pouto, kde jsou si všichni rovnocenní. Tento vztah je charakteristický solidaritou, v níž je vzájemná citová vazba a četnost kontaktů běžná.³⁷

Za zlomové pokládám období střední dospělosti, kdy dochází k zvýšení zodpovědnosti jedince nejen ve vztahu ke svým vlastním dětem, ale i k stárnoucím rodičům. Ve středním věku se vztah k vlastním rodičům mění, protože děti jsou na vrcholu nabytí významných

---

³⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 237-240.

³⁵ CIBULEC, Jindřich. *Soužití tří generací*. Praha: Práce, 1980, s. 155.

³⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 115-117.

³⁷ Tamtéž, s. 223.

zkušeností, zatímco staří rodiče dovednosti ztrácejí a jsou více závislí na svých dětech.³⁸ Patrné je, že v tomto období získává dospělé dítě ve vztahu ke svému rodiči dominantní postavení. V tomto období je zodpovědnou autoritou poprvé v tomto vztahu samotné dítě. Zodpovědnost za stárnoucí rodiče, která se úzce vztahuje k tématu, nastíním v další kapitole.

3. Mezigenerační solidarita

Zaměření mojí práce tkví především na úloze mezigenerační solidarity v rodině, a proto pokládám za podstatné toto téma otevřít až nyní po důkladném seznámení s kapitolou pojednávající o rodině a mezigeneračních vztazích. V této kapitole je třeba vymezit pojem solidarita a to, co je chápáno pod pojmem mezigenerační solidarity nejvíce ve spojitosti s rodinou. Dále jsou zde shrnuty teorie související s mezigenerační solidaritou a odpovědností za stárnoucí členy v rodině.

3.1 Solidarita

Pojem solidarita má mnoho podob a specifikum tkví v tom, že pro každého jedince znamená něco jiného. Většinou si se solidaritou spojujeme kladné vlastnosti člověka, které jsou dávány najevo jiným jedincům v podobě přívětivosti, ochoty, pomoci a laskavosti.

Základ slova solidarita je původem latinsky *in solidum*, což znamená *za celek*. Solidaritu můžeme chápat jako vzájemné lidské porozumění a pospolitost nebo jako projev společné soudržnosti a odpovědnosti. Z této skutečnosti pramení, že existence jedinců je úzce provázána s existencí jiných lidí.³⁹

Solidaritě přikládá velký důraz i Keller, který tvrdí, že: „*Určitá míra mezilidské solidarity je jedním z předpokladů fungování společnosti, ba je přímo předpokladem její pouhé existence. Válka všech proti všem by byla osudem společnosti, ze které by solidární vazby zcela vymizely.*“⁴⁰

V souvislosti se způsobem, jakým je solidarita prosazována, můžeme nahlédnout na formální a neformální koncept solidarity. Formální solidarita, pod kterou spadá například důchodový

---

³⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 184-185.

³⁹ LEVICKÁ, Jana, Katarína LEVICKÁ a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ. *Teoreticko-empirické reflexe solidarity*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, s. 8-9.

⁴⁰ KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, s. 91.

system, pojištění a sociální stát, se objevila mnohem později. Soustřeďuje se především na hromadné sdílení možných rizik, na základě kterých je založena. Neformální solidarita je naproti tomu přirozená a stará jako lidstvo. Uskutečňována je v rodině, která je nejstarším realizátorem solidárních aktů, ale i mezi přáteli.⁴¹ K lidem, ke kterým neformální solidarita směřuje, obvykle pociťujeme vysokou míru spoluodpovědnosti, kdežto u neformální solidarity jsou pro nás lidé emočně méně významní. Z tohoto konceptu se dozvídáme, že solidarita neformální je plodem lidství a pochází z vřelých citů. V některých případech je neformální solidarita dokonce tak mocná, že dotyčný je ochoten obětovat svoje blaho či život ve prospěch druhých.

Jedním z mnoha druhů, jak můžeme na solidaritu nahlížet, je solidarita mezigenerační, kterou se budeme dopodrobna zabývat v následujících odstavcích především ve spojitosti s rodinou.

3.2 Mezigenerační solidarita v rodině

Solidarita, které jsme se krátce věnovali pro lepší pochopení, je vědecky vnímána nejčastěji z pohledu sociologie. V případě mezigenerační solidarity ale sociologie svoji preferenci ztrácí. Téma mezigenerační solidarity se daleko více stává výzkumnou iniciativou psychologů, politologů, sociálních pracovníků a v posledních letech se dotýká i ekonomů, kteří tak reagují na zvýšený počet seniorů v populaci.⁴²

Mezigenerační solidaritu můžeme popsat jako soudržnost generací a schopnost pomoci a podpory. Mezigenerační solidarita je stav porozumění a vzájemné ochoty různých věkových skupin nejen v rámci rodiny. S jevem mezigenerační solidarita nemáme spojenou jen podporu a pomoc fyzickou, psychickou nebo finanční, ale i udržování vzájemného kontaktu, společných aktivit, citové blízkosti a pochopení.

Obecně lze na mezigenerační solidaritu pohlédnout dvěma způsoby. Na jedné straně je to způsob vnímání mezigenerační solidarity na makroúrovni, jež popisuje, jak je mezigenerační solidarita vnímána v celé společnosti. Jde o postoje mladé generace ke starší a naopak, přičemž se v úvahu berou zmíněné změny společnosti a kulturní vlivy. Na druhé straně je to

---

⁴¹ LEVICKÁ, Jana, Katarína LEVICKÁ a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ. *Teoreticko-empirické reflexe solidarity*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, s. 11.

⁴² Tamtéž, s. 43.

solidarita na mikroúrovni, co se zaměřuje především na postoje, hodnoty a motivace rodinných příslušníků k solidaritě.⁴³

V první kapitole jsem naznačila, že jde o solidaritu prosazovanou mezi generacemi v rodině, která je podle mého názoru základním kamenem i největším distributorem mezigenerační solidarity vůbec. Relativně nejsilnější solidaritu mezi generacemi lze spatřit v rodině.

Zda bude mezigenerační solidarita v rodině existovat, je především otázkou obnovy a existence rodiny. Také je potřebné, aby byla rodina soudržná, což je podle Jeřábka v dnešní době individualizmu velmi ohroženo. Dále je třeba, aby členové rodiny sdíleli a reprodukovali společné normy, vzory chování a hodnoty.⁴⁴ Pozoruhodné je, že solidarita v rodině souvisí i se vzory chování, které jsou sdíleny z generace na generaci. První vzor spatřuji v pomoci starší generace mladší v případech, kdy se starší generace angažuje ve výchově svých vnoučat nebo v materiálním zajištění svých dětí. Druhou rovínou vzoru je vrácení poskytnuté podpory a pomoci ve směru od dítěte k rodiči.

Novák ve své knize věnované dětem stárnoucích rodičů uvádí: „*Jisté je, že senioři, kteří cítí tuto solidaritu, a to v různých formách, jsou ve stáří spokojenější než ostatní. Nejde o specifika zralého věku. Platí to obecně. Rodinné zázemí prodlužuje život a nabízí mu smysl.*“⁴⁵

3.2.1 Transformace Durkheimovy solidarity na poměry v rodině

V první řadě pokládám za důležité představit pohled Emila Durkheima na solidaritu, protože o několik řádků níže bude zmíněno propojení Durkheimovy solidarity s mezigenerační solidaritou v rodině. Podstatné je, že tento známý sociolog zakládal solidaritu na společenských normách a hodnotách, které byly ve společnosti uznávány. Solidarita byla dle něj síla, která společnost drží pohromadě. Ve svém bádání se tak pokusil dokázat, že solidarita je ve své podstatě rysem společenského života a mění se v důsledku společenské evoluce světa.

---

⁴³ LEVICKÁ, Jana, Katarína LEVICKÁ a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ. *Teoreticko-empirické reflexe solidarity*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, s. 44-54.

⁴⁴ JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie., sv.87, s.28-29.

⁴⁵ NOVÁK, Tomáš. *Jak (ne)rozumět emocím stárnoucích rodičů*. Praha: Grada, 2014. Psychologie pro každého, s. 49.

Na solidaritu nahlížel dvěma způsoby:

- Mechanická solidarita

Pro společnost, kde žijí jedinci v nevelkých skupinkách a není zde zastoupeno žádné rozdělení rolí, je označení mechanické solidarity zcela charakteristické. Lidé si zde zakládají na pocitu totožnosti. Můžeme říct, že vychází z podobného myšlení a jednání. Členové v této společnosti jsou zainteresováni více do kolektivní identity než do vlastní a tato solidarita je právě vztahem jednotlivce k celku udržována. Vědomí celé skupiny jednotlivců udržují dané normy a hodnoty skupiny v proudu napříč generacemi.⁴⁶

Hynek Jeřábek ve své práci pronikl za oponu Durkheimovy mechanické a organické solidarity a vyzoroval tam prvky, které dokázal aplikovat i na situace v rodině. Znaky Durkheimovy mechanické solidarity je možné spatřit všude, kde rodinní příslušníci společně spolupracují na nějaké události nebo pociťují totožné emoce a jsou za jedno stejným hodnotám, kterými se řídí. Příkladem mohou být okolnosti, kdy se rodina semkne a přijme společné řešení situace například při péči o rodinné členy. Rodina je z pohledu mechanické solidarity soudržná na základě sdílení společných hodnot, norem a vzorců chování.⁴⁷

- Organická solidarita

Oproti mechanické je organická solidarita přítomna ve společnosti, kde vzrostl počet obyvatel, kteří zastávají různé funkce, což se odráží na dělbě práce a potřebě vzájemné závislosti. Zároveň se v této společnosti rozdíly životních podmínek jedinců přeměňují z kolektivního vědomí na individuální. Potřeba spolupráce je hlavním tmelem organické solidarity, tak jak nám ji představil Durkheim.⁴⁸

Inspiraci organickou solidaritou je možné v našem případě najít v přístupu rozdělení rolí v rodině. Při péči o seniora totiž bude úloha dcery a vnučky jiná než úloha syna. Genderově je úloha rozdělená, neboť je povětšinou žena vhodnější na úkoly vyžadující cit a muž zase

---

⁴⁶ LEVICKÁ, Jana, Katarína LEVICKÁ a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ. *Teoreticko-empirické reflexe solidarity*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, s. 23.

⁴⁷ JEŘÁBEK, Hynek. Sociální soudržnost, solidarita a péče o staré lidi v rodinách. In MUSIL, Jiří. *Pojetí sociální soudržnosti v soudobé sociologii a politologii*. Praha: Univerzita Karlova, Centrum pro sociální a ekonomickou strategii, 2005, s. 75-77.

⁴⁸ LEVICKÁ, Jana, Katarína LEVICKÁ a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ. *Teoreticko-empirické reflexe solidarity*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. s. 24.

spíše na sílu.⁴⁹ Myslím si, že toto tvrzení nelze vztáhnout na většinu žen nebo mužů, neboť jsou výjimky, které zvládají obě oblasti. S rozdělením rolí také souvisí mnoho dalších záležitostí v rodině, kromě péče mohu uvést třeba i nakládání s finančními prostředky, rozhodování o trávení volného času, plánování dovolené a samotné soužití v domácnosti, kde každý zastává svoje postavení a činnosti. Organickou solidaritu v rodině nemusíme chápat jen z pozice rozdělení rolí při péči o seniora, ale i při činnostech, kde je nutné spolupracovat, a proto dle mého názoru perfektně slouží k uvědomění si vzájemné závislosti jednotlivých členů v rodině. Složku organické solidarity lze přirovnat k organismu, kde má každý orgán svoje místo a funkci. Podle Jeřábka je rodina prosazující organickou solidaritu soudržná na základě rolové závislosti jejich členů, ale i na odřeknutí si vlastního zájmu na úkor fungování rodiny jako celku.⁵⁰

3.2.2 Motiv odpovědnosti v rodině

Rámec, kdy a za co je rodina zodpovědná, je široký. K našemu tématu se však vztahuje velice úzce, neboť zodpovědnost za rodinné členy, myšleno především za děti nebo staré rodiče, se v mediálních i politických kruzích velice často připomíná i se slovním spojením mezigenerační solidarita. Média, různé politické kampaně a dokumenty označují v první řadě rodinu jako zodpovědnou za péči o rodiče a stejně tak poukazují na státem nabízené služby jako na podporu v případě selhání rodiny. Předpoklad, že rodina bude plnit ochrannou funkci a zaopatří seniora, však není podle mě stále dostatečně prohlouben. Dle mého přesvědčení je potřebné, aby veřejná politika směřovala k podpoře solidarity, která by byla schopna stimulovat osobní odpovědnost jednotlivců a posílit význam rodiny.

Dokonce i Dudová ve své knize zmiňuje citáty českých politických osobností na toto téma. Podle ní není zpravidla v politických debatách nijak dále určeno, kdo do rodiny spadá a jakým způsobem konkrétně by měla rodina zodpovědnost nést.⁵¹

Novák je na rozdíl od politiků přesvědčen a upozorňuje na neexistenci povinnosti a odpovědnosti za stárnoucí rodiče obecně. Přiklání se tak k názoru, že vznik pocitu

---

⁴⁹ JEŘÁBEK, Hynek. Sociální soudržnost, solidarita a péče o staré lidi v rodinách. In MUSIL, Jiří. *Pojetí sociální soudržnosti v soudobé sociologii a politologii*. Praha: Univerzita Karlova, Centrum pro sociální a ekonomickou strategii, 2005, s. 76.

⁵⁰ Tamtéž, s. 78.

⁵¹ DUDOVÁ, Radka. *Postarat se ve stáří: rodina a zajištění péče o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2015, s. 61.

odpovědnosti záleží na konkrétních lidech, jejich síle a motivaci.⁵² S tímto tvrzením částečně souhlasím, neboť je možné, že nedobrovolná, vynucená solidarita (není žádoucí formou solidarity, na nátlak okolí) a nezvnitřněný pocit odpovědnosti zapříčiní novou stresovou situaci v životě obou jedinců. Myslím si ale, že nějakou zodpovědnost bychom za stárnoucí rodiče nést měli. Pokládám tedy i za odpovědné ve vytižených případech zajistit seniorovi péči institucionální, pokud na to rodina nestačí. Musí každý sám za sebe posoudit, zda je zodpovědný za osudy a problémy blízkých a v jaké míře je schopen je řešit. Pokud někomu emočně pomáháme, musíme si být vědomi následků, a jestliže fyzické síly nebo finanční prostředky rozdáváme, musíme být plně zodpovědní nejen za člověka, kterému pomáháme, ale i za lidi, kterých by se to mohlo nějakým způsobem dotknout. Je potřeba vnímat odlišnosti rodin a jejich odolnost.

Jeřábek zmiňuje, že rodinná odpovědnost má mnohem hlubší kořeny, než by se mohlo zdát. Může totiž pramenit z náboženského učení, kulturních zvyklostí, emocionálních pout a z vděčnosti. Upozorňuje proto, že většina rodin odpovědnost přijme, ale pokud jí nedostojí a není v jejich možnostech se například starat o staršího rodiče z vážných důvodů, tak to nelze vnímat jako chybu.⁵³

3.2.3 Teorie mezigenerační solidarity v rodině

V souvislosti s mezigeneračními vztahy a mezigenerační solidaritou v rodině byla vytvořena celá řada konceptů, které měly za úkol probádat podstatu fungování především mezigenerační solidarity v rodinném prostředí. Zmíním zde teorie, které jsou podstatné pro zjištění mezigenerační solidarity, která byla, je nebo bude projevována v rodině. Pomáhají mimo jiné pochopit i motivaci dospělých dětí, které jsou ochotni pečovat o své rodiče.

- Teorie reciprocit

Solidární mezigenerační vztahy v rodině jsou vedeny v této teorii na základě směny. Směny ve smyslu něco dostat a za to něco dát. Podle teorie reciprocit je patrné, že dítě dostane v průběhu celého svého života od rodičů ochranu, zázemí, možnost se rozvíjet a je si vědomo

---

⁵² NOVÁK, Tomáš. *Jak (ne)rozumět emocím stárnoucích rodičů*. Praha: Grada, 2014. Psychologie pro každého, s. 29.

⁵³ JEŘÁBEK, Hynek. *Rodinná péče o staré lidi*. Praha: Univerzita Karlova, Centrum pro sociální a ekonomickou strategii, 2005. Studie CESES. Analytik, 11/2005, s. 35.

své povinnosti rodičům jejich péči o něj vrátit. Člověk je tak více ochoten se postarat o rodiče, splnit jeho citové potřeby a být pro něj oporou v období, kdy to skutečně potřebuje. Vědomí reciprocit je dokonce tak silné, že pokud jedinec zpětnou vazbu k rodičům neučiní, je zahalen pocitem viny nebo odsouzením ze strany okolí.⁵⁴

Nelze opomenout skutečnost, že někteří rodiče více akceptují situaci, kdy dávají svým dětem a na oplátku nic nedostávají, než když dostávají, a přitom nic nedávají/nedávali. Tato zmínka nám ujasňuje podobu dřívějšího daru směřovaného od rodičů k dětem následovně. Rodiče mají zakódovaný dar v podobě výchovy a pomoci už z dětství jejich dítěte jako něco, za co nečekají výměnu.⁵⁵ Nezávislost seniorů na svých dětech z mého pohledu má velice častý dopad na to, že spousta z nich se rozhodne žít v zařízeních pro seniory než v okruhu rodiny. Nemůžeme ale opomíjet jedince, kteří toto tvrzení nesdílí a očekávají od svých dětí splátku pomyslného daru.

- Teorie závazku

Teorie závazku má podstatu stavěnou na kulturních a morálních hodnotách platných v dané společnosti. Péče a zájem o stárnoucí rodiče pramení z pocitu odpovědnosti. Většinou, jak tomu bylo u již dříve zmíněného konfucianismu, má i odpovědnost své kořeny v náboženství.⁵⁶ Velmi zjednodušeně lze říci, že teorie závazku se staví na povinnosti dětí splatit dluh za péči a výchovu.

- Teorie vazby

Mezigenerační solidarita může být také vysvětlována s pomocí teorie vazby. Teorie vazby dokládá, že dospělé děti si udržují kontakt s rodiči, pečují o ně na základě zvnitřnělých pout, emocionálních a afektivních vztahů.⁵⁷ Už v prvních kapitolách jsem naznačila důležitost budování kvalitních vztahů právě s těmito aspekty. Zde moje zmínka nese velkou váhu, protože ochota dětí a rodičů pramení z kvalitního vztahu, který je založen na lásce, sounáležitosti a blízké spřízněnosti.

---

⁵⁴ DUDOVÁ, Radka. *Postarat se ve stáří: rodina a zajištění péče o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2015, s. 20.

⁵⁵ SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, s. 77.

⁵⁶ DUDOVÁ, Radka. *Postarat se ve stáří: rodina a zajištění péče o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2015, s. 20.

⁵⁷ Tamtéž

Teorii vazby se věnuje v celém svém díle Bowlby, kde teorii přisuzuje velký vliv nejen na utváření osobnosti, ale i na interpersonální vztahy. Na základě kladné emoční vazby můžeme předpokládat, jaký bude sklon dítěte rozvíjet citové vztahy k rodičům v budoucnosti.⁵⁸ Otázkou je, jak asi vypadá teorie vazby, pokud rodiče nebyli na dítě vlídní a nepříčinili se ničím, za co by si zasloužili lásku svých dětí. Odpověď by mohla znít, že žádná mezigenerační solidarita v takovém vztahu není, ale na druhé straně si myslím, že i v tomto vztahu může existovat. Jasným příkladem mohou být rodiny, v nichž si děti idealizují své rodiče, ať už se k nim chovají sebehůř.

- Teorie šestidimenzionálního modelu rodinné mezigenerační solidarity

Model v sobě obsahuje šest rozměrů vzájemného působení mezi dětmi a jejich rodiči. Za důležité je zde uváděna rodinná koheze a odpovědnost v rámci mezigeneračních vztahů.⁵⁹ Koncept pojednávající o šestidimenzionálním modelu v sobě zahrnuje a propojuje do jisté míry předchozí zmíněné teorie a je z mého pohledu nejkomplexnější teorií vysvětlující podstatu mezigenerační solidarity v rodině. Z toho důvodu budeme modelu věnovat následující odstavce, kde si model a jeho faktory více přiblížíme.

3.3 Model šesti dimenzí mezigenerační solidarity

Model šesti dimenzí mezigenerační solidarity můžeme označit za první model, který přispěl k měření solidarity v rodinách a stal se pro celou řadu výzkumníků jádrem většiny pokusů souvisejících s mezigenerační solidaritou. Dokonce byl úspěšně použit v mezinárodním evropském srovnávacím výzkumu *OASIS (Old Age and Autonomy: The Role of Service Systems and Intergenerational Family Solidarity)*, kde se potvrdila využitelnost modelu i na evropskou společnost.⁶⁰

Zjednodušený model mezigenerační solidarity byl formulován americkým vědcem Bengstonem již v 70. letech minulého století v rámci projektu *Generační rozdíly: korelace a důsledky*. Bengstonovi a jeho spolupracovníkům z University of Southern California trval

---

⁵⁸ BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Přeložil Ivo MÜLLER. Praha: Portál, 2010.

⁵⁹ DUDOVÁ, Radka. *Postarat se ve stáří: rodina a zajištění péče o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2015, s. 20.

⁶⁰ JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie., sv. 87, s. 168-169.

výzkum a úprava teorií mezigenerační solidarity do 90. let minulého století.⁶¹ Po tomto bádání a revidování byl sestaven úplný model teorie o šesti dimenzích solidarity, který si představíme.

3.4.1 Šest dimenzí

Základ mezigeneračního modelu solidarity v rodině tvoří následujících šest dimenzí: asociační, konsensuální, funkční, normativní, strukturální a afektivní. Uvedených šest faktorů popisuje různé vlivy a formy způsobu mezigenerační solidarity, jak na ni můžeme v rodině nahlížet. Model, jak jsem zmínila, byl použit v mnoha výzkumech kvantitativní povahy, kde dokázal určit postoje jedinců k mezigenerační solidaritě.

- Normativní solidarita

Solidarita normativní neboli solidarita rodinných závazků a hodnot odkrývá vliv norem na mezigenerační solidaritu. Model počítá s důležitostí rodinných norem a vzorů. Sociologové totiž dospěli k názoru, že rodinné normy jsou pilířem rodinné solidarity, protože stanovují očekávání a určují závazky potomků. Nesmíme opomenout ani kulturní složku normativní solidarity. Na jedné straně totiž můžeme spatřit země, kde je finanční podpora rodičů běžná, a na druhé straně můžeme v moderních západních zemích pozorovat přesný opak. Není tomu jinak ani v případě společného bydlení rodičů s dospělými dětmi, které je, jak už jsem jednou zmínila, zcela běžné v asijských zemích založených na kolektivním vědomí. S pomocí normativní solidarity lze podle Jeřábka zjistit, zda jedinec preferuje tradiční (kolektivistický), nebo postmoderní (individualistický) postoj.⁶²

Kafková ve své knize upozorňuje: „V české populaci došlo od začátku devadesátých let k mírnému poklesu normativní mezigenerační solidarity. Pokleslo jak přesvědčení o odpovědnosti rodičů k dětem, tak dětí k rodičům.“⁶³

---

⁶¹ JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie., sv. 87, s. 158.

⁶² Tamtéž, s. 180-186.

⁶³ PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. *Šedivější hodnoty?: aktivita jako dominantní způsob stárnutí*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2013. EDIS : ediční řada disertačních prací Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, sv. 10, s. 64.

- Afektivní solidarita

Afektivní solidarita je označena jinými slovy jako solidarita emoční. Zakládá se na dostatečně silných citových vazbách a určuje charakter kvality mezigeneračního vztahu. Obsahuje pocity sounáležitosti, intimnosti, vzájemné lásky a důvěry, které podporují kvalitnější vazby mezi rodiči a dětmi. Uvádí se také, že emocionální a psychická podpora je nejčastěji projevovaným i přijímaným druhem pomoci v rodině.⁶⁴ Na základě výsledků můžeme přisoudit významný vliv normativní solidarity na solidaritu citovou, která dále pozitivně působí na následující solidaritu asociační.⁶⁵

V souvislosti s afektivní solidaritou je podstatné zmínit, že fungující emoční pouto je nejen základem mezigenerační solidarity, ale i blahodárně působí na duševní a fyzické zdraví jednotlivců. V řadě monografií již zmíněných jsem se setkala s názorem, že senioři, kteří žijí spokojeně v rodinných vztazích, jsou méně nemocní, více spokojení a umírají později.

- Asociační solidarita

Solidarita kontaktů neboli asociační solidarita označuje typ a frekvenci kontaktů v rodině jedince. Pro měření solidarity kontaktů je objektivní rozlišovat kontakty prostřednictvím telefonu, vizuální elektroniky, emailu a osobní formou kontaktu.⁶⁶ Význam solidarity založené na kontaktech můžeme potvrdit v případech, kdy dospělé děti navštěvují svoje rodiče, kteří využívají pobytových služeb.

- Konsensuální solidarita

Další ze šesti dimenzí modelu rodinné solidarity je solidarita konsensuální. Solidarita konsensuální vychází z předpokladu, že děti se shodují s názory a hodnotami svých rodičů. Zároveň výzkumy ukazují jasné výsledky, kdy s rostoucí mírou shodných názorů roste i tendence poskytnout potřebnou péči stárnoucím rodičům.⁶⁷

---

⁶⁴ JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie., sv. 87, s. 189.

⁶⁵ Tamtéž, s. 165.

⁶⁶ Tamtéž, s. 203-205.

⁶⁷ Tamtéž, s., s. 221.

- Funkční solidarita

Funkční solidarita je konkrétně směřovaná pomoc. Základ funkční solidarity tvoří míra poskytnuté pomoci a podpory, včetně zaznamenávání její směny. Definice ve smyslu dávání nebo přijímání pomoci se dle mého úsudku zdá být dostatečně výstižná.⁶⁸

Myslím si, že obecně senioři nejsou příliš rádi, pokud musejí přijímat podporu a pomoc ve velkém měřítku, protože pak nabývají dojmu, že se na ní stanou lehce závislí nebo podporu nebudou schopni vyrovnat. V konkrétní rovině si zmíníme možnosti funkční solidarity později.

- Strukturální solidarita

Strukturální solidarita se zaměřuje na strukturu možností a příležitostí k budování mezigeneračních vztahů a poskytování možné podpory a pomoci. Patří sem geografická vzdálenost a počet členů domácnosti. Hlavním cílem je odhalit podstatné činitele, které mají vliv na kvalitu života všech členů rodiny. Pro sledování mezigenerační solidarity z této dimenze je významné zjišťování bytových podmínek, které buď znesnadňují, anebo zlepšují interakce rodinných příslušníků.⁶⁹ Tato solidarita je velmi úzce propojena se solidaritou kontaktu. Z této souvislosti je patrné, že větší příležitost ke kontaktu mají lidé, co si jsou vzdálenostně blízcí. Vzdálenost myslím hraje velkou roli při udržování kontaktů mezi generacemi.

Domnívám se, že je důležité brát v úvahu i fakt, že rodiny mohou být vysoce solidární i v případě velké vzdálenosti, ale pouze pokud mají silné vazby mezi sebou. Tímto způsobem by měly vzdálenost překonat, protože v případě potřeby totiž dokáží reagovat na nastalé situace i za cenu velké vzdálenosti. Na podobný případ se upozorňuje i v rozhovoru s profesorem Možným, který popisuje skandinávský model, kdy členové rodiny nežijí v jednom bytě, často ani v jednom městě, ale pravidelný styk udržují po telefonu a skypu.

---

⁶⁸ JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie., sv. 87, s. 164.

⁶⁹ LEVICKÁ, Jana, Katarína LEVICKÁ a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ. *Teoreticko-empirické reflexe solidarity*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, s. 58.

Dokonce uvádí, že spolu takto mluví i denně. Dozvídáme se, že staří lidé nepotřebují své děti primárně hmotně a přitom vědí, že se na jejich podporu a pomoc mohou spolehnout.⁷⁰

3.4.2 Typologie mezigeneračních vztahů v rodině

Výzkumy prováděné v již o několik řádků výše představených jednotlivých dimenzích byly využity při snaze definovat a popsat typy rodinných mezigeneračních vztahů na základě solidarity. Jednotlivé skupiny rodin se mezi sebou odlišují ve formě, jakým způsobem vyjadřují mezigenerační solidaritu a uvažují o ní.

Byly vymezeny typy označené následovně:⁷¹

- Pevně spojené rodinné svazky vystihuje především podstata vícegeneračních rodin v tradiční společnosti, které disponují vysokou mírou soudržnosti, kontaktů a podpory.
- Společenské rodinné svazky jsou charakteristické vztahy totožného charakteru jako u předchozího typu, ale s absencí vzájemné pomoci.
- Dále intimní, ale vzdálené jsou popisovány vysokou úrovní projevovaných citů a shodností v názorech. Za vzdálené jsou označeny, protože se v nich členové rodin velmi málo kontaktují a nepomáhají si navzájem.
- Vztahy povinné se na jedné straně vyznačují nepatrnou emocionální spřízněností a shodou, ale na straně druhé mají v sobě potenciál strukturální solidarity a četnosti kontaktů.
- Izolované vztahy v rodinách, jsou ve všech sledovaných dimenzích na nejnižší hladině a solidarita je zde opomíjena. V zásadě se domnívám, že v těchto rodinách se děti s rodiči nestýkají a nechovají k nim silné citové vazby.

3.4.3 Reakce na model

V době, kdy se model setkával s velkým úspěchem, byla proti němu namířena kritika. Především z Evropy se šířil koncept, který se dosavadní šestidimenzionální teorii snažil doplnit, ale podle Jeřábka i vyvrátit. Koncept byl nazván teorie ambivalence

---

⁷⁰ MOŽNÝ, Ivo. Silný pomáhající stát udělal člověka méně závislým na pomáhajících dětech. *Sociální práce: Sociální práce a mezigenerační solidarita* [online]. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské univerzity v Ostravě, 2012, 12(4), s. 36. [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf

⁷¹ JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie., sv. 87, s. 167.

v mezigeneračních vztazích. Obohatil dosavadní poznání především tím, že na rozdíl od Bengtsona počítal s neustálým ohrožením vztahu v podobě konfliktů mezi rodičem a potomkem.⁷² Předpokládalo se, že lépe se bude na situaci v rodinách nahlížet, když budou popsány spíše konflikty, rozpory a protiklady v běžném životě rodin než solidarita.

Z českého prostředí je rovněž upozorňováno na některé nedostatky výzkumů. Podle autorů koncept vytvořený v minulém století se dostatečně nepřizpůsobuje změnám posledních let, a proto je potřeba jej upravit. Nová přepracovaná teorie pro objasnění solidarity by mohla daleko lépe odrážet realitu mezigenerační solidarity v rodině napříč globální společností.

Model je podle Jeřábka nepřesný a uvádí pro to následující důvody. Teorie mezigeneračního modelu na základě Bengtsona by měla zahrnovat jednotné rodinné cíle a zakládat si na organické solidaritě, která spojuje jedince na základě závislosti a rozdílnosti rolí. Důvodem, proč by se měl model přepracovat, je Jeřábekovo přesvědčení vyplývající z jeho výzkumů, ve kterých je altruismus a ochota osobní oběti předpokladem rodinné soudržnosti a solidarity.⁷³ Dozvídáme se, že rozdílné role jednotlivých členů rodiny se dokáží propojit a podřídit společnému cíli, jako je třeba péče o seniora i za cenu osobní oběti. Jeřábek z mého pohledu posunul úpravu modelu především do sféry mezigenerační solidarity v konkrétní situaci, kdy se rodina rozhodla pečovat o seniora. Levická se shoduje s Jeřábkem na nové formulaci modelu a navrhuje zkoumání v širším rozměru, kde budou zahrnuty vzájemné souvislosti a vlivy na mezigenerační solidaritu. Dále připouští, že model výstižně komparuje zjištění v mezinárodním měřítku, ale nenese pokrok ve výzkumech novým směrem.⁷⁴

Teorie ambivalence má, dle mého názoru, co doplnit v případě Bengtsonova modelu, ale neoznačovala bych teorii za konkurenční, protože pohlíží na problematiku úplně odlišným způsobem. Myslím si, že v tomto směru dokáže také najít své opodstatnění, a tak model o své poznatky obohatit. V případě revize tohoto modelu je důležité najít souvislosti dimenzí navzájem a tím utvořit pevný celek mezigenerační solidarity. Bengtsonův model je nadále používán a má vysokou opodstatněnost při výzkumech. Mezigenerační solidarita v rodině mezi dítětem a rodičem je totiž natolik dynamická a proměnlivá, že na základě různých

---

⁷² JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie., sv. 87, s. 170.

⁷³ Tamtéž, s. 274.

⁷⁴ LEVICKÁ, Jana, Katarína LEVICKÁ a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ. *Teoreticko-empirické reflexe solidarity*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, s. 80.

pohledů jedinců můžeme jen těžko doposud zmínit komplexnější náhled, než jaký nám podává šestidimenzionální model.

4. Konkrétní podoby poskytování mezigenerační solidarity v rodině

Podob mezigenerační solidarity v rodině a její způsoby, jak ji prosazovat, jsou různé. Nemysleme si však, že jde o náročné činy, protože v zásadě jde ve většině případů o věci, které pokládáme za samozřejmé, a nad tím, že jsou to projevy mezigenerační solidarity, bychom se ani nepozastavili. Domnívám se a uznávám, že ne všechny činy spojené s mezigenerační solidaritou jsou samozřejmé, protože některé vyžadují zmíněnou osobní oběť. Na mysli mám zde především náročnost ve smyslu časové, finanční a osobnostní vytíženosti, kdy se jedinec k činu odhodlává, ale tak úplně s ním není ztotožněn.

Hodnotná je pro moji práci především výzkumná zpráva Možného z mezinárodního srovnávacího výzkumu s názvem *Hodnota dětí a mezigenerační solidarita*. Pod společným konceptem mezigenerační solidarity byla zjišťována podoba přijímané a očekávané solidarity, jejíž výsledky jsou jistě přínosné, ale my se budeme dopodrobna zabývat pouze poskytovanou solidaritou. Právě solidarita poskytovaná vychází z již zmíněného šestidimenzionálního modelu. Konkrétně v tomto výzkumu je zjišťována a popisována forma solidarity strukturální (geografická vzdálenost), asociační (míra kontaktu), afektivní (emoční), konsensuální (názorová) a funkční (konkrétní podoba pomoci).⁷⁵ Popis jednotlivých dimenzí jsme si již přiblížili při charakteristice modelu, ale funkční solidaritu, která v sobě zahrnuje právě konkrétní rovinu pomoci v rodině, si v této kapitole více prohloubíme i s pomocí dat vyplývajících z výzkumů Možného.

4.1 Emocionální, materiální a praktická rovina konkrétní pomoci a podpory

Pomoc a podpora z hlediska funkční solidarity, se odehrává v zásadě na třech úrovních. Může se poskytovat ve formě materiální hodnoty, emoční nebo praktické. Jednotlivé úrovně si dále představíme ve vztahu, kdy je dítě poskytuje rodiči, ale nesmíme zapomínat na fakt, kdy rodič obdobně poskytuje pomoc a podporu dítěti.

---

⁷⁵MOŽNÝ, Ivo a kol. *Mezigenerační solidarita výzkumná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu "Hodnota dětí a mezigenerační solidarita"* [online]. VÚPSV Praha výzkumné centrum Brno, 2004. s. 23-25. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_155.pdf

- Emocionální úroveň podpory je významnou složkou solidarity. Patří sem především výměna emocí, poznatků, názorů a zážitků. V již zmíněném výzkumu Možného byla emocionální úroveň zaměřena na to, jak moc svým rodičům poskytují radu, útěchu, jak často s rodiči mluví o tom, co je trápí a z čeho mají strach.⁷⁶ Podle otázek kladených ve výzkumu a odpovědí respondentů jsem dospěla k následujícím poznatkům.

Jednoduše řečeno jsou to solidární akty, při kterých dochází ke komunikaci. Komunikace se zde zabývá především citovou stránkou hovoru. Obsahem hovoru může být sdílení vzájemné lásky, úcty a nepostradatelnosti. Emocionální pomocí je označena také schopnost poradit v případě, že si rodič neví s něčím rady nebo se v dané oblasti neorientuje. Zařadit sem můžeme i útěchu, kdy potomek svého rodiče uklidňuje, když je rozrušen, a dodává mu sílu danou záležitostí překonat. Velmi často do této kategorie spadají otázky typu: Jak se máš? O čem přemýšlíš? Co tě trápí? Z čeho máš strach?, zkrátka vše čím vyjadřujeme zájem a lásku k tomu druhému. Pokud nám rodiče vyprávějí jejich zážitky a poznatky a my bedlivě posloucháme, tak to jen posiluje tuto úroveň solidarity, protože ji vyvolává náš zájem o druhé.

- Materiální úroveň je založena na poskytnutí darů hmotných, nehmotných a finančních. Podle výsledků analýz sem můžeme zařadit nadcházející položky, které padají pod materiální úroveň pomoci a podpory. Zajištění spotřebního zboží, kdy dítě svému rodiči nakoupí léky, potraviny, oblečení a hygienické potřeby. V druhém případě jde obecně o poskytnuté finanční prostředky. Obecně je vnímáno, že poskytování peněžní výpomoci rodičům je věc výjimečná, kdežto poskytování věcných darů ne. Nezbytné je poukázat na předpoklad, že materiální podpora v rodinách probíhá formou peněz, pokud jde o muže, a formou dárků pokud jde o ženy.⁷⁷ Dle mého názoru sem patří právě i poskytnutí dražších věcí než jen spotřebních, a to věcí, které nutně rodiče potřebují do domácnosti. Napadají mě jako příklad i nehrazený zdravotní zákrok, dovolená či ozdravný pobyt. Do této kategorie můžeme řadit i zařízení bydlení a zajištění nadstandardní lékařské péče.

---

⁷⁶ MOŽNÝ, Ivo a kol. *Mezigenerační solidarita výzkumná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu "Hodnota dětí a mezigenerační solidarita"* [online]. VÚPSV Praha výzkumné centrum Brno, 2004. s. 33. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_155.pdf

⁷⁷ Tamtéž, s. 32.

- Praktická úroveň je realizována ve třech sférách. Prvním projevem praktické úrovně je péče, tedy pomoc jedinci při sebeobsluze nebo péče v nemoci. Potřebnost péče především roste souběžně s věkem rodičů a výskytem nemocí. Spadají sem činnosti jako odvoz/dovoz k lékaři, pomoc při osobní hygieně, krmení, podávání léků a pomoc při pohybu či při převlékání. Většina péče o staré lidi je stále ještě v rukou rodiny. Od Dudové se dozvídáme, že ve více jak v polovině případů pomáhají s péčí dospělé děti a častěji ji vykonávají ženy.⁷⁸ Musíme brát v úvahu, že péče se poskytuje v případě potřeby, a i když je zcela charakteristická pro projev praktické formy solidarity, pokládám ji za jednu z nejsložitějších a pro poskytovatele v mnoha situacích náročnou. Poskytovatel péče musí reagovat i svým osobním životem na nastalou situaci velmi obratně a bez jakýchkoliv odkladů. V mém velmi blízkém okolí jsem neustále svědkem této pomoci a sama ji dokáži ocenit možná právě z důvodu zkušenosti. Na to, že péče vyžaduje mimo psychické odolnosti i celou řadu praktických dovedností, reagují i kurzy pro pečovatele a poradenské služby, které v mnoha evropských zemích existují. Kurzy jsou relativně levné a vhodnými postupy zlepšují připravenost členů rodiny na péči v domácích podmínkách. Poradenská služba je často využívaným zdrojem k nabytí informací, zajištění pomůcek pro péči a profesionální pomoci.⁷⁹

Další sférou praktické pomoci je pomoc v domácnosti. Jde zde zejména o běžný úklid, přípravu jídla, zajištění potravin a praní prádla. Poslední je praktická pomoc při kontaktu s úřady, kdy dítě doprovází rodiče, pomáhá mu vyplňovat údaje a vyřizovat administrativní záležitosti.⁸⁰

Domnívám se, že každá z úrovní podporuje danou osobu jiným způsobem a nedá se přímo určit, která z forem je nejlepší. Daleko více však můžeme upřesnit, která je nejpreferovanější, protože nám to dávají jasně najevo mezinárodní srovnávací výzkumy, kde byly dotazovány respondentky střední generace.

---

⁷⁸ DUDOVÁ, Radka. *Postarat se ve stáří: rodina a zajištění péče o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2015, s. 34.

⁷⁹ JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie., sv. 87, s. 53.

⁸⁰ HAVLÍKOVÁ, Jana. *Mezigenerační vzájemná výpomoc v českých rodinách vyššího věku a její srovnání s vybranými evropskými zeměmi*. *Sociální práce: Sociální práce a mezigenerační solidarita* [online]. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské univerzity v Ostravě, 2012, 12(4), s. 108. [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: http://www.socialnprace.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf

Možný uvádí, že nejfrekventovaněji se poskytuje pomoc a podpora citová, poté praktická a nakonec materiální. Zkoumaná byla i pociťovaná zátěž u jednotlivých typů. V úvodu kapitoly jsem naznačila, že mnoho poskytovatelů pomoci a podpory přináší oběť, a proto je pomoc svým konkrétním způsobem zatěžuje. Z výzkumu plyne, že nejvíce jsou zatíženy ženy poskytující materiální podporu, poté ženy, které pomáhají prakticky, a jako poslední byla uvedena pomoc emocionální.⁸¹

5. Vize mezigenerační solidarity a její důležitost pro společnosti

Vize o budoucí mezigenerační solidaritě se ve všech euro-amerických zemích mění společně s proměnou rodiny a životního stylu. Jednou z významných příčin změn je už zmíněné stárnutí populace, které mnohým odborníkům dělá starosti. Jde především o prodloužení délky života a sníženou míru reprodukce. Dnes a pravděpodobně i v nedaleké budoucnosti je základna reprodukce oproti minulosti oslabena, a to představuje velké ohrožení pro mezigenerační solidaritu v rodině, ba dokonce i ve společnosti obecně. Základnou reprodukce míním rodinu, která ji po staletí představovala a reprodukce je i jednou z její hlavních funkcí.

Okruh západní společnosti je místo, kde lze tento jev zpozorovat nejlépe. Zodpovědnosti za tuto situaci jsou si evropské země dobře vědomy a považují téma mezigenerační solidarity za důležité. Mezigenerační poselství solidarity v sobě nese Výzva pro demografickou obnovu Evropy 2007/2156, která upozorňuje na demografické změny a jejich následky. Výzva v oblasti solidarity mezi generacemi 2007/2156 zase připomíná velký přínos starých lidí.⁸²

Zajímavý se mi zdá poznatek Možného, který zní: *„Silný pomáhající stát udělal člověka méně závislým na pomáhajících dětech, na rodinné solidaritě. Lidé reagují tím, že mají méně dětí. O jejich počtu si také mohou díky zázračné pilulce ženy suverénně rozhodovat. Přibývá osamělých starých lidí a je velkou otázkou, v čem bude zejména vaše generace hledat osobní*

---

⁸¹ MOŽNÝ, Ivo, Marie PŘIDALOVÁ a Lenka BÁNOVCOVÁ. *Mezigenerační solidarita: předběžná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu „Hodnota dětí a mezigenerační solidarita“* [online]. Brno: VÚPSV, 2003, s. 32-33. [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/mezgen.pdf>

⁸² ŽUMÁROVÁ, Monika a Beáta BALOGOVÁ. *Mezigeneračné mosty*. Košice: MENTA MEDIA, 2009, s. 68.

*jistotu a pohodu, až bude osmdesát vám.*⁸³ Fakt, že lidé mají více dětí, je podle Možného jedna z nejlepších pojistek na stáří. V ohrožení jsou však více lidé, kteří si nepořídí děti, protože příliš spoléhají na sociální stát.

Předpokládá se, že dříve nebo později budou staří lidé potřebovat výpomoc a péči. Za takové situace se jedinec buď spolehne na rodinu, nebo na sociální služby a stát. Nezbytné je poukázat, že stát garantuje služby pro všechny, ale schyluje se k velkému problému v poměru počtu seniorů a kapacitám ubytovacích zařízení zajišťujících péči.⁸⁴

Následující uvedené údaje zní poměrně výstižně. V roce 2030 bude 1,5 % všech obyvatel České republiky potřebovat každodenní péči. Možné je, že 140 až 150 000 starých jedinců bude vyžadovat denní péči, a dokonce jednou tolik jedinců bude vyžadovat péči občasnou. Vezmeme-li v potaz, že největší zabezpečení v tomto ohledu poskytuje rodina, tak v nadcházejících letech bude právě od ní mezigenerační solidarita více vyžadována, přičemž ještě zbyde mnoho povinností na sociální a zdravotní instituce.⁸⁵ Starší bezdětný jedinec je s největší pravděpodobností odkázán na institucionální zařízení, stejně jako jedinec s nefunkční rodinou, se kterou neudrhuje kontakt.

Dosud prováděné výzkumy rodinných mezigeneračních vztahů a solidarity vykazují pořád poměrně velkou soudržnost a nepromítla se zde změna rodiny. Jedinci totiž většinou vstoupili do manželství a měli děti, se kterými udržovali těsné vztahy. Odhaduje se, že budoucí generace seniorů na tom bude ale jinak. Rodinné vazby mladších jedinců, kteří prošli rozvody a opakovanými manželstvími, budou ovlivněny těmito situacemi.⁸⁶ Z nástinu je patrný předpoklad, že ten z rodičů, který opustil rodinu, možná nebude mít jisté rodinné zázemí. Totožný scénář zmiňuje i Jeřábek, který tvrdí, že větší šanci v případě potřeby mají na soužití s dětmi lidé, jejichž manželství nezaniklo rozvodem.⁸⁷

---

⁸³ MOŽNÝ, Ivo. Silný pomáhající stát udělal člověka méně závislým na pomáhajících dětech. *Sociální práce: Sociální práce a mezigenerační solidarita* [online]. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské univerzity v Ostravě, 2012, 12(4), s. 34. [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: http://www.socialniproce.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf

⁸⁴ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Praha: Galén, 2012, s. 17.

⁸⁵ JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie., sv. 87, s. 43.

⁸⁶ PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. *Šedivější hodnoty?: aktivita jako dominantní způsob stárnutí*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2013, s. 46.

⁸⁷ JEŘÁBEK, Hynek. *Rodinná péče o staré lidi*. Praha: Univerzita Karlova, Centrum pro sociální a ekonomickou strategii, 2005. Studie CESES. Analytik, 11/2005, s. 59.

Ve snaze probudit v lidech zájem o problematiku mezigenerační solidarity byl významný rok 2012, který zdůraznil důležitost mezigenerační solidarity. V rámci roku bylo upozorněno na důsledky již zmíněných společenských změn, kdy bude solidarita mezi generacemi výrazně zeslabena. Podle Haškovcové je zeslabení solidarity v moderním způsobu života zapříčiněno změnou, kdysi přirozeně vnímané vzájemná závislost lidí.⁸⁸ Produktivní občané jsou na svoji individualitu a soběstačnost velmi pyšní, proto narůstající individualismus ve společnosti zcela jistě přispívá k proměně solidarity a možná ji i narušuje. Domnívám se, že veškeré důvody s sebou přináší potřebu prevence, která upozorní nejen na důležitost vzájemné závislosti, ale i na potřebu mezigenerační solidarity.

5.1 Popularizace mezigenerační solidarity

Snaha popularizovat a přinést hlubší pohled do problematiky mezigenerační solidarity a do vztahů mezi generacemi má za poslední roky velký ohlas. Mimo evropský rok solidarity, který jsem zmínila o několik řádků výše, se pořádají různé akce a kampaně, jež se snaží upevnit mezigenerační vztahy, které se začaly z rodin i ze společnosti vytrácet.

Podle Haškovcové je neformální mezigenerační solidarita v rodině a mezi přáteli oslabena. Nahrazuje ji především formální mezigenerační solidarita, která je prosazována různými organizacemi, skupinami, programy a podporovanými aktivitami, které jsou přímo zacílené na mezigenerační problematiku.⁸⁹ Za cíl mají konkrétně pomoci, ale i informovat veřejnost o potřebě mezigenerační solidarity.

Patrné je, že významnou pomocí může být i školní výchova, kde se zdůrazňuje reciprocita vztahu rodičů a dětí, mladých a starých. Mezi známé upevňující mezigenerační instituce bychom tak mohli zařadit univerzity třetího věku pro prarodiče a vnoučata. Na základních i středních školách jsou také podněcovány kromě dobrovolnických akcí i výchovné akce. Vhodným doplněním pro zvýšení mezigenerační solidarity jsou dle mého i mateřské školy, kde je umožněno důchodcům z domova pro seniory navštěvovat děti a podílet se na společných aktivitách. To, že se neučíme jen pro školu, ale i pro mezigenerační solidaritu zmiňuje Henzler, který přikládá význam akcím, kdy žáci škol v rámci vyučovacích hodin vystupují na koncertech a divadelních představeních určeným seniorům žijícím v domovech.

---

⁸⁸ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Praha: Galén, 2012, s. 17.

⁸⁹ Tamtéž, s. 117.

Součástí těchto akcí je i úkolem žáka zjistit potřeby seniorů a strávit s nimi čas.⁹⁰ Obdobné akce se konají i v České republice a stále více se těší zájmu jak na straně mladší generace, tak i starší. Přesným příkladem může být Univerzita Pardubice, která své studenty v rámci hodin angažuje v domově pro seniory. Osobně jsem této zkušenosti nabyla a mohu zhodnotit, že to bylo velkým přínosem jak pro studenty, tak i pro seniory, kteří se těšili zájmu mladší generace. Dovoluji si tvrdit, že podobné akce vzrostou na oblibě spolu s vyšší potřebností informovat jedince o mezigenerační solidaritě.

S úspěšným nápadem k popularizaci mezigenerační solidarity přišel domov pro seniory v holandském městě Deventer. Domov pro seniory pronajímal zcela zdarma vysokoškolským studentům pokoje oplátkou za to, že za měsíc stráví 30 hodin se seniorem, který bydlí v domově.⁹¹ Smyslem je ukázat mladým život starých, který je jednou s největší pravděpodobností čeká, a snížit osamělost seniorů v domově. Tato zahraniční situace by mohla být skvělým podnětem i pro české domovy pro seniory.

V závěru teoretické části chci zmínit, že nejideálnější den k projevu a oslavení solidarity mezi generacemi je 29. duben. Od roku 2008 se každoročně totiž slaví Evropský den solidarity mezi generacemi. V tento den se členskými zeměmi Evropské unie pořádají nejrůznější akce spojené s mezigenerační solidaritou ve snaze upozornit na změny celospolečenského vnímání na starší generace.

---

⁹⁰ HENZLER, Herbert A a Lothar SPÄTH. Soužití generací: proč nejsou staří lidé problémem, ale řešením. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. s. 27.

⁹¹ ČTK, V Nizozemsku společně žijí senioři a studenti. In *deník.cz* [online]. 15. 12. 2014 [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sveta/v-nizozemsku-spolecne-ziji-seniori-a-studenti-20141215.html

6. Metodologie výzkumného šetření

Následující praktická část práce navazuje na teoretickou část. Kapitola se zaměřuje na přípravu, realizaci a vyhodnocení kvantitativního šetření. V nadcházejícím textu bude popsán samotný výzkum, včetně interpretace dat a ověření hypotéz.

6.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zjistit, jaký je současný stav mezigenerační solidarity v českých rodinách. Konkrétně jsem se zabývala názorem dětí na mezigenerační solidaritu vztahující se k jejich rodičům. Zjišťovala jsem, jaký je postoj dospělých dětí na konkrétní mezigenerační pomoc, podporu. Dále mě zajímalo, jak vnímají dospělé děti odpovědnost za stárnoucí rodiče. Zda jsou ochotni se o rodiče v případě nemoci postarat nebo o ně v budoucnu pečovat až zestárnou.

V ochotě pomoci a být z různých hledisek solidární ke svým rodičům hraje důležitou roli kvalita vztahu s rodičem, vzdálenost bydliště, četnost kontaktů, které jsem ve své teoretické části práce zaznamenala a v praktické části je náležitě podložím zjištěnými údaji.

Výzkum dále zjišťoval ochotu pomoci materiálně, emocionálně a prakticky. Z šetření bude zaznamenáno, kolik respondentů a v jaké věkové kategorii bydlí společně s rodiči. V praktické části mě také z důvodu zachování mezigenerační solidarity ve vztahu dítěte k rodičům po další generace zajímalo, zda respondenti očekávají v budoucnu pomoc od svých dětí a kolik dětí mají/plánují.

6.2 Formulace problému

Hlavní výzkumný problém je tedy definován následovně: Jak dospělé děti pociťují mezigenerační solidaritu ke svým vlastním rodičům?

Jako výzkumné otázky, které se pojí k hypotézám, jsem zvolila:

- Ovlivňuje kvalita vztahu případné poskytování emocionální solidarity?
- Jaká věková kategorie bydlí nejčastěji ve společné domácnosti s rodiči?

- Jsou dospělé děti odpovědné za stárnoucí rodiče? Pokud ano, tak na čem se zakládá tato odpovědnost a jak souvisí s pohlavím respondentů?
- Pro jaké pohlaví je více typická emocionální solidarita?
- Jaká věková kategorie se nejvíce vyznačuje konsensuální solidaritou?
- Jak souvisí frekvence kontaktu s rodičem s preferencí způsobu kontaktu?

6.3 Hypotézy

Chtěla bych zde uvést upřesnění pojmů, které v hypotézách zmiňuji:

„první věková kategorie“ - dospělé děti ve věku od 18 do 26 let

„druhá věková kategorie“ - dospělé děti ve věku od 27 do 36 let

„třetí věková kategorie“ - dospělé děti ve věku od 37 do 50 let

H1: Dospělé děti, jejichž vztah je alespoň s jedním z rodičů hodnocen jako výborný, mají větší sklon k emocionální solidaritě než dospělé děti, které ohodnotily vztah nižším stupněm.

H2: Ostatní věkové kategorie bydlí s rodiči ve společné domácnosti méně než první věková kategorie.

H3: Ženy mají větší pocit povinnosti k odpovědnosti za stárnoucí a nemocné rodiče, který pramení z emocionální vazby než muži.

H4: Ženy disponují emocionální solidaritou více než muži.

H5: Třetí věková kategorie se vyznačuje více konsensuální solidaritou, než je tomu u první věkové kategorie.

H6: Dospělé děti, jež jsou v kontaktu s rodiči denně, využívají osobní způsob kontaktu častěji než telefonický, na rozdíl od dospělých dětí, které jsou s rodiči méně často v kontaktu.

6.4 Metoda sběru dat

V práci jsem pro svůj výzkum využila kvantitativní šetření uskutečněné s pomocí metody dotazování. „Kvantitativní výzkum je ve své povaze orientovaný holisticky: Člověk, skupina, jejich produkty, či nějaká událost jsou zkoumány podle možností v celé své šíři a všech možných rozměrech. Navíc je aspirací pochopit všechny tyto rozměry integrovaně – v jejich vzájemných návaznostech a souvislostech.“⁹²

Výzkumným nástrojem pro práci je dotazník, který byl zvolen především proto, že je možné jeho prostřednictvím dosáhnout většího počtu výsledných údajů, které lze lépe kvantifikovat. Dotazník vyhotovený přímo pro tuto konkrétní práci je zcela anonymní a obsahuje celkem 16 otázek. Otázky jsem volila uzavřené, kde respondenti vybírali z vyznačených odpovědí a škálovací, kdy respondenti určovali míru daného jevu podle jimi pociťované hodnoty. V dotazníku jsou obsaženy 2 otázky faktografické, kdy jsem se dotazovala na věk a pohlaví. Byla zde zvolena 1 otázka kontrolní, která zjišťovala, zda žijí rodiče respondenta, ke kterému by se mezigenerační solidarita vztahovala.

6.5 Výběr výzkumného souboru

Výzkumný vzorek ve výzkumné části práce představují dospělé děti z České republiky, v rozmezí od 18 let do 50 let, které jsou finančně osamostatněné a nezávislé na svých rodičích. Označení děti i pro respondenty staršího věku volím proto, že ve vztahu k rodiči je věk v tomto případě relevantní a vždy bude dítě (potomek rodiče) rodičem považován za jeho dítě. Slovní spojení finančně osamostatněné a nezávislé dítě je zde uvedené z toho důvodu, aby dotazník, který bude rozdán, nevyplnili jedinci, kteří ještě nepracují a jsou při studiu zaopatřováni rodiči. Je tedy nutné zajistit, aby dotazník nezahrnoval jako respondenty studenty, u nichž se převážně počítá s ještě vysokou podporou rodičů. Respondent také musel splňovat podmínku alespoň jednoho žijícího rodiče, ke kterému by se mezigenerační solidarita vztahovala.

---

⁹² FERJENČÍK, Ján a Petr BAKALÁŘ. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000, s. 245.

6.6 Realizace výzkumu

Výzkumné šetření probíhalo v únoru 2019 a v tomtéž měsíci byl sběr dat ukončen. Dotazník byl distribuován respondentům v tištěné podobě, ale převážná část dotazovaných využila druhé možnosti, kdy byl dotazník vyhotoven elektronickou formou přes webové stránky. Dotazník vyplnilo 125 respondentů. Dotazníky však nebylo možné použít všechny, neboť 4 dotazníky buď nebyly kompletně zodpovězené, nebo zde jeden respondent odpověděl v otázce č. 3, že nemá ani jednoho rodiče, což byla vyřazovací otázka. V závěru výzkumu bylo použito 121 náležitě vyplněných dotazníků, které jsou zahrnuty do vyhodnocení a interpretace dat z výzkumu.

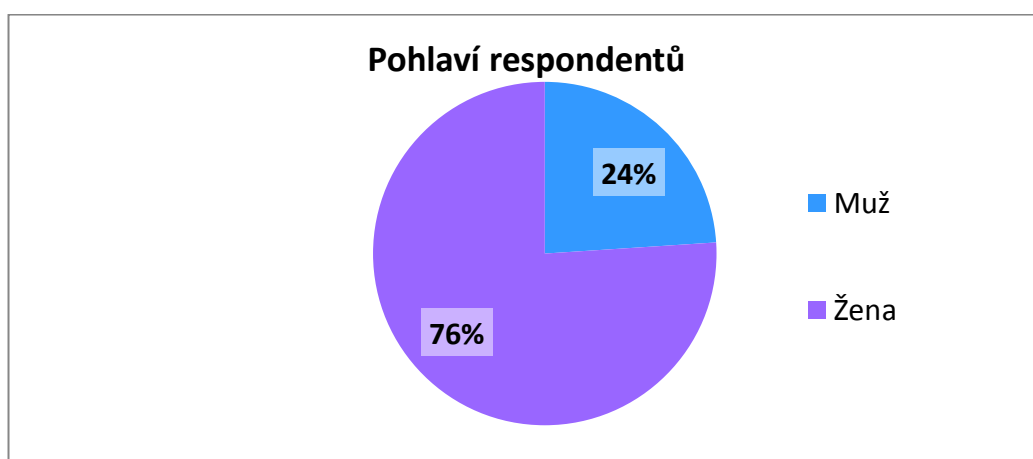
6.7 Vyhodnocení a interpretace dat z dotazníkového šetření

Následující část práce je věnována vyhodnocení a interpretaci dat získaných z dotazníkového šetření. Výsledná data vyplývající z dotazníku jsou obohacena grafickým znázorněním.

Otázka č. 1 Pohlaví

Z celkového počtu 121 respondentů, kteří se zapojili do výzkumného šetření, bylo 76 % žen ($n = 92$) a 24 % mužů ($n = 29$). Pohlaví respondentů bylo značně nevyvážené, jelikož převažovala procentuálně vyšší účast žen na výzkumném šetření. Celkové zastoupení žen i mužů je dále znázorněno níže uvedeným grafem.

Graf 1 Pohlaví respondentů

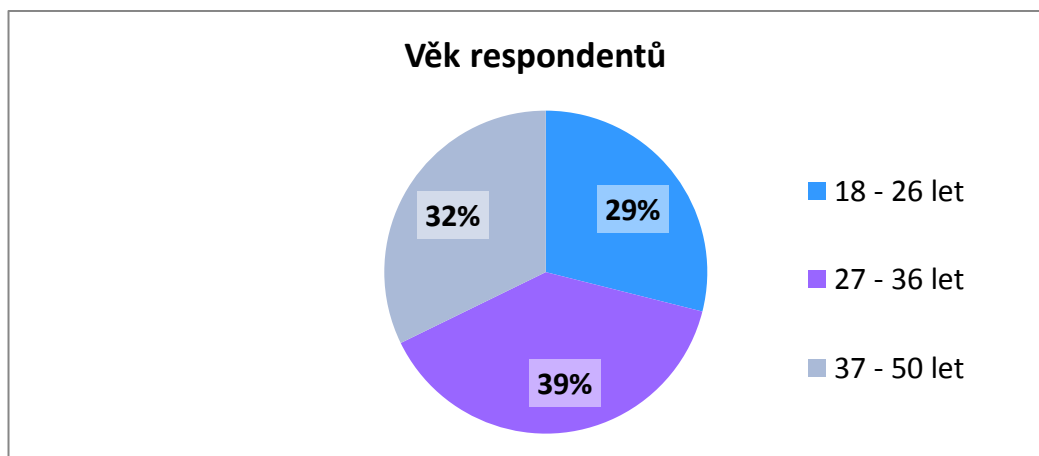

Otázka č. 2 Věkové kategorie

Respondenti byli rozděleni do věkových kategorií podle věku. Do první kategorie spadají nejmladší jedinci od doby, kdy se stávají dospělým dítětem a kdy jsou ještě v jisté míře připoutáni k rodičům a péče o ně ve stáří/v nemoci je jim ještě až na výjimky neznámá. V druhé kategorii jsou zařazeni respondenti, kteří už ve středním věku budují své vlastní prokreační rodiny a odtrhávají se od orientační rodiny. Třetí věkovou kategorií tvoří jedinci, kteří už mají ve většině případů rodiče staré. Z celkového počtu 121 respondentů tvoří první věkovou kategorii jedinci ve věku od 18 do 26 let, kterých bylo nejméně, a to 29% (n = 35). Největší počet respondentů byl zaznamenán z druhé věkové kategorie od 27 do 36 let, a to celkem 39% (n = 47). Do poslední věkové kategorie od 37 do 50 let bylo zahrnuto 32% respondentů (n = 39). Z grafu 2 je patrné, že zastoupení respondentů ve všech věkových kategoriích je procentuálně víceméně rozložené.

Graf 2 Věk respondentů

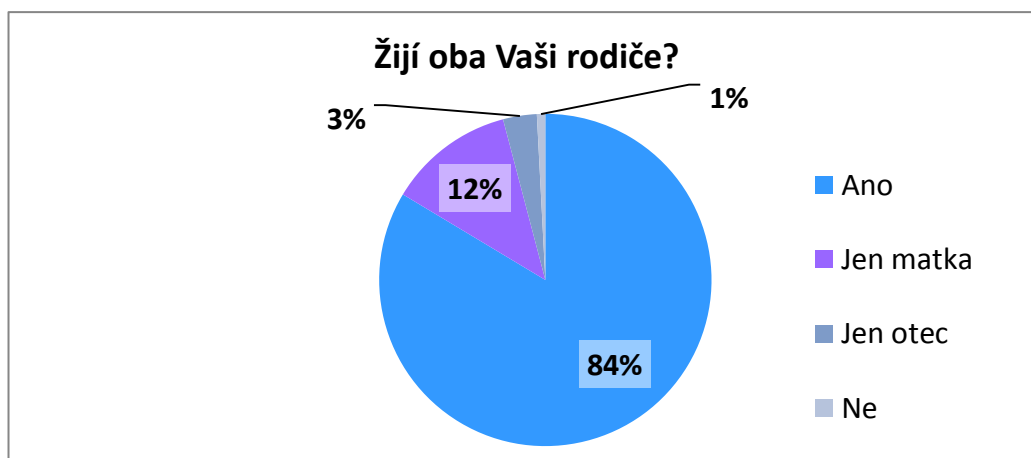

Otázka č. 3 Žijí oba Vaši rodiče?

Otázka byla do dotazníku zařazena z důvodu, že aby byl dotazník účelný, musel respondent splňovat předpoklad, že žije alespoň jeden z jeho rodičů, ke kterému by se mezigenerační solidarita mohla vztahovat. Na základě toho byla do odpovědí zařazena i možnost „Ne“, která měla automaticky vyřadit respondenta z dotazníkového šetření. V návaznosti na zmíněný požadavek se stalo, že v této otázce odpovídalo 122 respondentů, ale 1 respondent však byl z důvodu nesplňujícího předpokladu alespoň jednoho žijícího rodiče z dotazníkového šetření vyřazen. Celkem na otázku zda žijí oba respondentovi rodiče,

odpovědělo 84% (n = 102) respondentů. Dalších 12 % dotázaných (n = 15) uvedlo, že žije pouze jejich matka, a u zbylých 3 % (n = 4) respondentů žije jen otec.

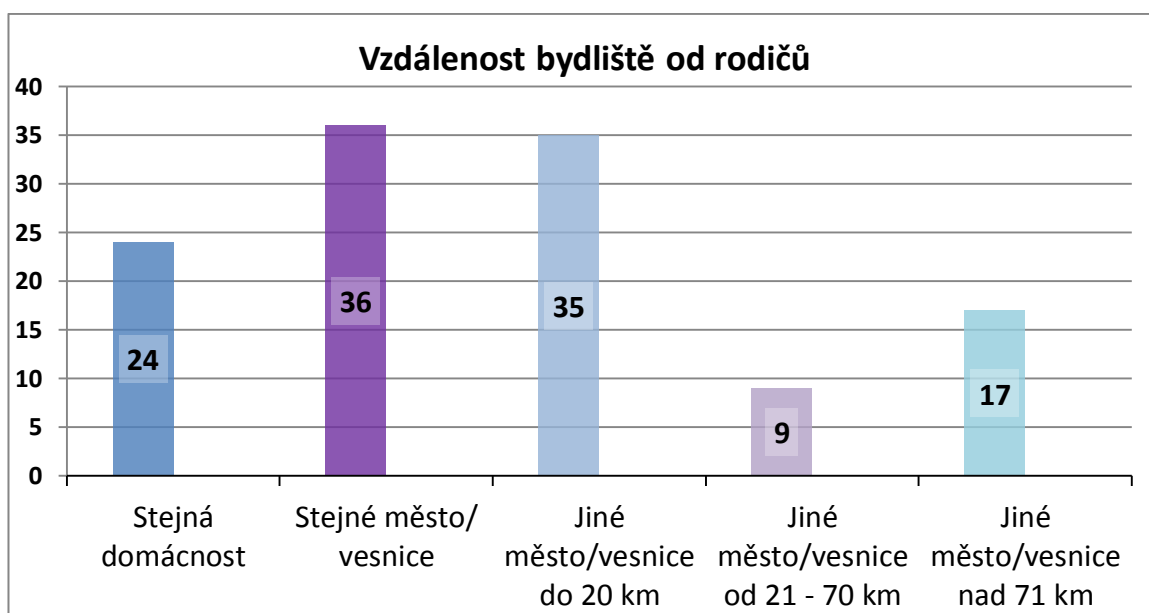
Graf 3 Žijí oba vaši rodiče?

Otázka č. 4 Jak daleko bydlíte od rodičů?

Otázka byla zařazena do dotazníku, aby zjistila míru strukturální solidarity, která je jedním z šesti pilířů, který je vysvětlen v teoretické části a udává možné budování mezigenerační solidarity, poskytování podpory a pomoci v souvislosti s geografickou vzdáleností dospělých dětí od rodičů. Z grafu 4 vyplývají následující údaje, které jsou seřazeny podle geografické vzdálenosti, přičemž nejmenší vzdálenost disponuje největší strukturální solidaritou. Respondentů, kteří sdílí stejnou domácnost s rodičem/rodiči a mají tudíž největší strukturální pravděpodobnost k mezigenerační solidaritě podle modelu, bylo 20% (n = 24). Nejvíce respondentů má své bydliště ve stejném městě/vesnici jako jejich rodiče, a to 30 % (n = 36). Bydliště v jiném městě/vesnici ve vzdálenosti do 20 km od místa bydliště rodičů označilo 29% respondentů (n = 35). Respondentů, jejichž město/vesnice je vzdálené od bydliště rodičů 21 až 70 km, bylo ve výzkumném šetření 7 % (n = 9). V největší vzdálenosti od rodičů, nad 71 km, žije v jiném městě/vesnici 14 % (n = 17) dotazovaných.

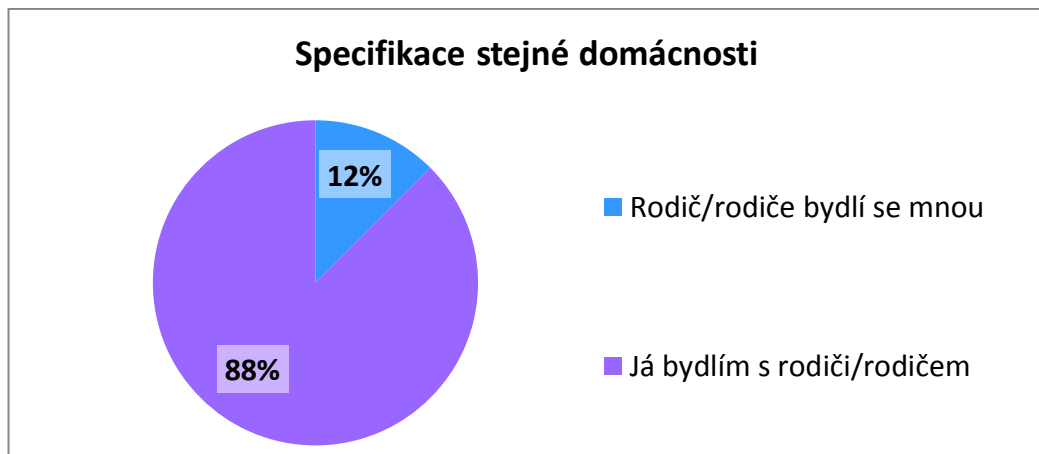
Graf 4 Vzdálenost bydliště od rodičů

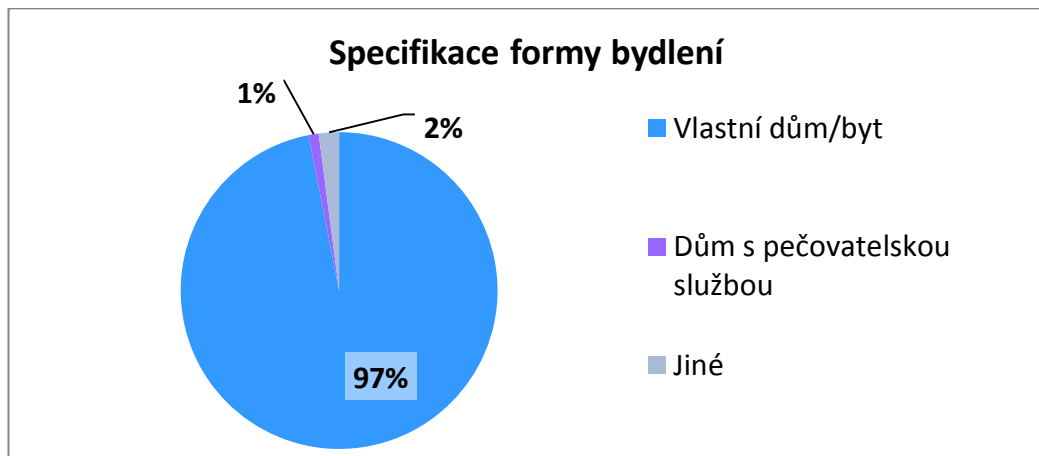
K otázce č. 4 byly přiřazeny následující specifikace, které jsou graficky zachyceny v grafech 5 a 6. Respondenti, kteří žijí ve stejné domácnosti s rodičem/rodiči, dále specifikovali, o jakou formu soužití v jedné domácnosti se jedná. Respondenti měli na výběr ze dvou odpovědí. Z celkového počtu 24 dotazovaných obývajících stejnou domácnost jako jejich rodiče zvolilo 88% (n = 21), že bydlí oni s rodičem. Pomoc rodičům ve formě bydlení poskytuje jen 12% (n = 3) respondentů, kteří uvedli, že jejich rodič/rodiče bydlí s nimi.

Zbývají respondenti, kteří žijí v jiné domácnosti než jejich rodiče, specifikovali v odpovědi formu bydlení rodičů. Byla jim položena otázka: Kde bydlí Vaši rodiče? Z celkového počtu 97 lidí, kteří odpovídali na tuto specifikující otázku, zvolila naprostá většina 97% (n = 94) odpověď, že jejich rodiče žijí ve vlastním domě/bytě. Pouze 2% respondentů (n = 2) využila možnosti „Jiné“, kde tito respondenti uvedli garsonku v pronájmu. Pouze u 1% (n = 1) byla zvolena specifikace ve formě domova s pečovatelskou službou.

Graf 5 Specifikace stejné domácnosti

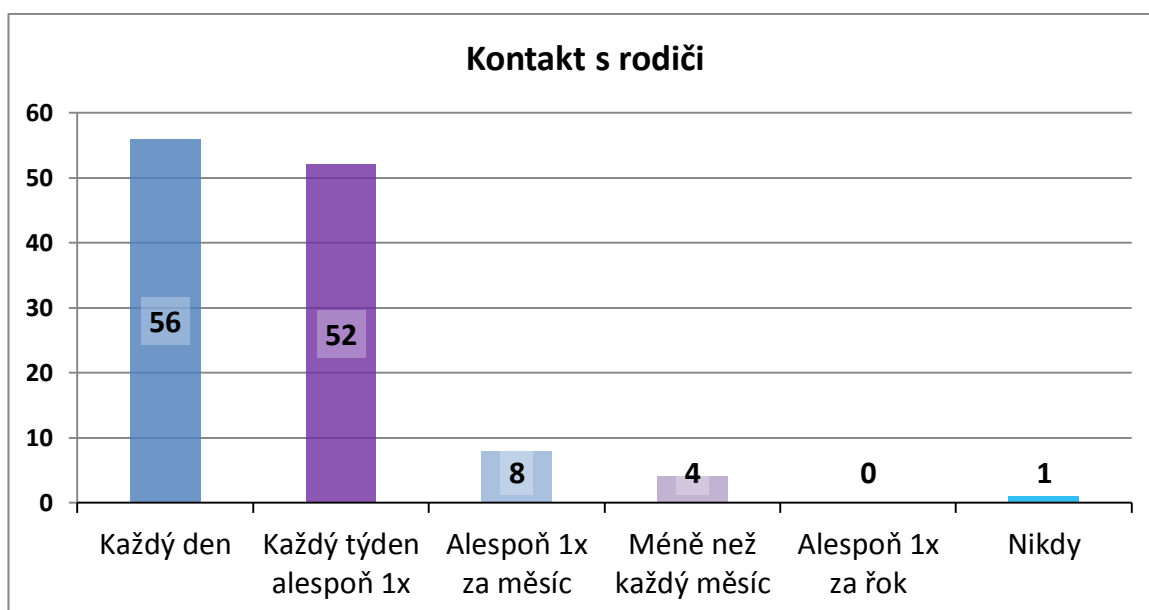
Graf 6 Specifikace formy domácnosti

Otázka č. 5 Jak často jste v kontaktu s rodiči?

Prostřednictvím této otázky mě zajímala asociační solidarita, jinak řečeno frekvence kontaktů dospělých dětí s jejich rodiči. Dospělé děti nejčastěji uvedly, že jsou v kontaktu s rodiči každý den, a to 46% (n = 56) z celkového počtu respondentů. Každý týden alespoň 1x je v kontaktu se svým rodičem 43% (n = 52) dotazovaných. Menší frekvenci kontaktů s rodiči má 7% (n = 8) respondentů, kteří udržují kontakt s rodiči alespoň 1x za měsíc. Odpověď, kdy se dospělé děti s rodičem vídají méně než každý měsíc, zvolila 3% (n = 4) respondentů a 1% (n = 1) uvedlo, že nikdy není v kontaktu s rodičem.

Graf 7 Kontakt s rodiči

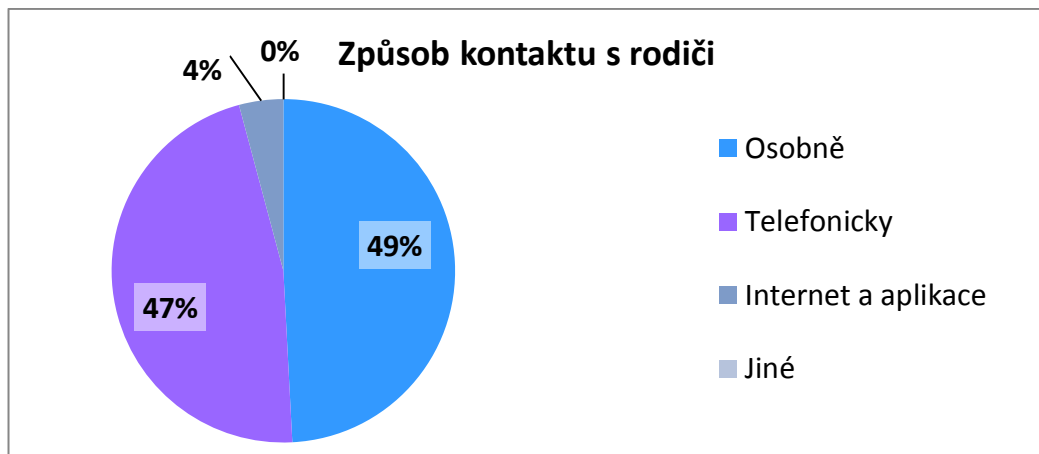

Otázka č. 6 Jaký je nejčastější způsob kontaktu s Vašimi rodiči?

Otázka popisující způsob kontaktu navazuje na předchozí otázku týkající se asociační solidarity, poněvadž v souvislosti s tímto je také nutné rozlišovat typ způsobu kontaktu na osobní, prostřednictvím telefonů, počítačů, internetu a různých aplikací. V předchozí otázce nejvíce respondentů zvolilo právě odpověď, že je s rodiči v kontaktu denně, což nám ovšem nevyovídá nic ohledně způsobu, jakým kontakt s rodiči udržují. V této otázce nás zajímal respondenty nejčastěji využívaný typ kontaktu.

Z grafu 8 jasně vyplývá, že 47% (n = 56) respondentů preferuje telefonický kontakt, který je možný i na velkou vzdálenost v případě velké vzdálenosti dospělých dětí a rodičů. Telefonický kontakt za pomoci hlasových hovorů a SMS zpráv je hojně využívaný, avšak je povětšinou daleko kratší a ne tolik plnohodnotný jako osobní typ kontaktu, který zvolilo 49 % (n = 59). Kontakt s rodiči za pomoci internetu a aplikací zahrnutých do moderních technologií využívá pouze 5% (n = 5) dospělých dětí.

Graf 8 Způsob kontaktu s rodiči

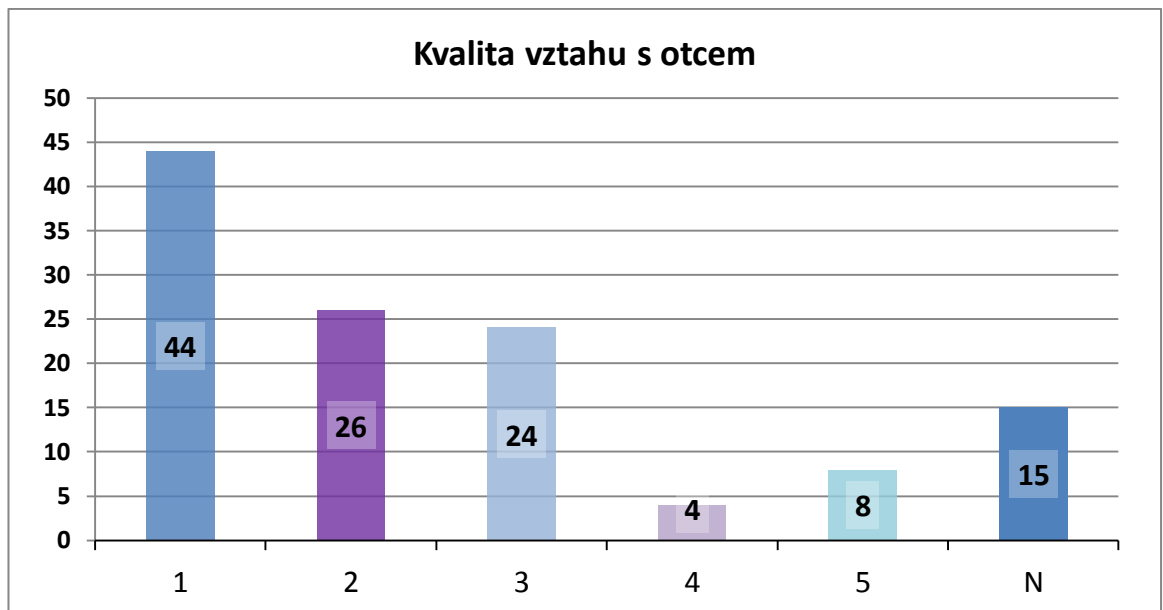

Otázka č. 7 Jaká je kvalita Vašeho vztahu a citová blízkost s rodiči?

V následující otázce respondenti hodnotili daným stupněm kvalitu vztahu a citové blízkosti, která je v teoretické části popsána jako jeden z hlavních faktorů, které mají vliv na projevovanou mezigenerační solidaritu. Škála zahrnovala celkem 6 možných odpovědí. Stupeň 1 vyjadřuje výbornou kvalitu vztahu otce/matky a dítěte, stupeň 2 - velmi dobrou, stupeň 3 - dobrou, stupeň 4 - špatnou a stupeň 5 popisoval netečný/lhostejný vztah k rodiči. V případě, že respondent neměl jednoho z rodičů, byla do škály zařazena odpověď „N“, která o této situaci informuje. Pro větší průhlednost respondentových odpovědí byla tato otázka členěna na kvalitu vztahu s otcem a s matkou.

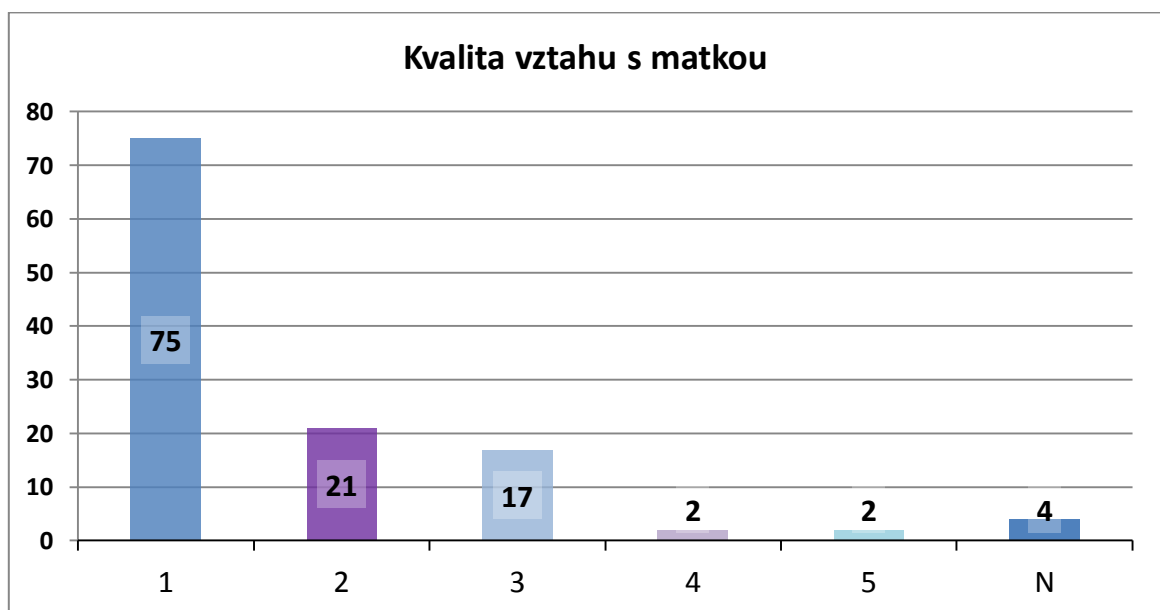
Následující graf 9 zahrnuje data, která pojednávají o kvalitě vztahu a citové blízkosti s otcem. Jako výborný hodnotí vztah a citovou blízkost s otcem 41% (n = 44) z celkového počtu 106 respondentů, kteří mají žijícího otce. Stupeň, který vypovídá o velmi dobrém vztahu k otci, zvolilo 24% (n = 26) dotazovaných. Průměrný vztah má k otci 23% (n = 24) dospělých dětí. Naprostá lhostejnost k otci panuje ve vztahu u 8% (n = 8) respondentů. Špatný vztah a citovou blízkost k otci pociťují 4% (n = 4) z dotazovaných.

Graf 9 Kvalita vztahu s otcem

Graf 10 vypovídá o kvalitě vztahu a citové blízkosti respondentů s matkou. Z celkového počtu 117 respondentů, kteří mají matku, označilo 64% (n = 75) jejich vztah a citovou blízkost k matce pojmem výborný. Méně, a to 18% (n = 21) respondentů, shledává vztah s matkou na úrovni velmi dobrý. Respondentů, kteří mají kvalitu vztahu s rodičem dobrou, bylo 14% (n = 21). Špatný vztah a citovou blízkost k matce pociťují 2% (n = 2) dotázaných. Lhostejnost ve vztahu mezi matkou a dospělým dítětem byla z dotazníkového šetření zjištěna u 2% (n = 2) respondentů.

Graf 10 Kvalita vztahu s matkou

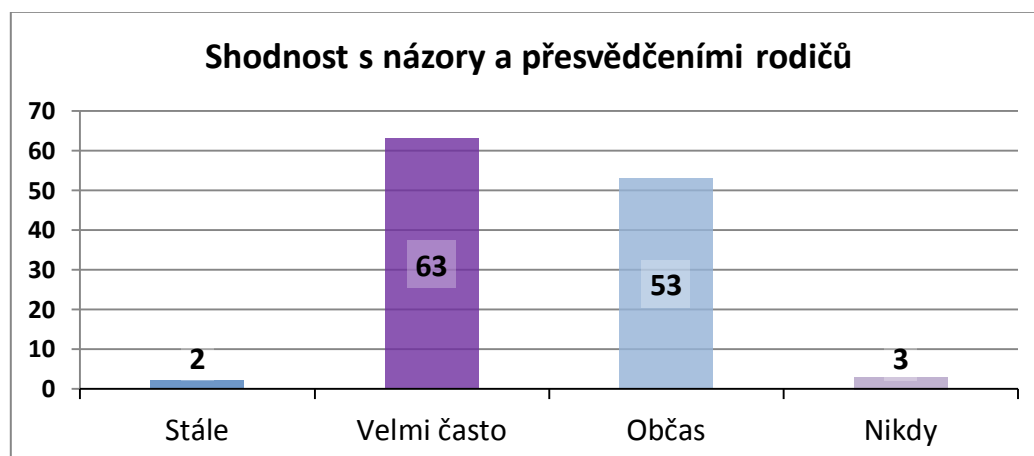
Z obou předchozích grafů je patrné, že vztahy dospělých dětí k rodičům nejsou nikterak alarmující. Rozdíly mezi kvalitou vztahu dospělého dítěte k jeho matce či k otci jsou však známy, protože kladnějších hodnot bylo dosaženo více u matek. Respondenti také velice často hodnotili stejným stupněm jak matku, tak i otce. V dotazníkovém šetření byly upozorovány ale i vztahy, které jsou kvalitněji vnímány dospělým dítětem více k otci než k matce. Výzkum dále nezjišťoval možné důvody, proč tomu takto je, ale podle odhadů i ze stran odborné veřejnosti se můžeme domnívat, že kvalitu a citovou blízkost k rodiči často narušují vztahy mezi rodiči a samotný trend rozvodovosti, který má za následek následné připoutání pouze k jedné z rodičovských stran, a to může být jen jeden z následků těchto rozdílů.

Otázka č. 8 Shodujete se se svým rodičem/rodiči názorově nebo zastáváte stejná přesvědčení jako některý z Vašich rodičů?

Otázka č. 8 vychází z konsensuální solidarity, tedy předpokladu, že děti se shodují s názory a hodnotami svých rodičů. Shoda by podle teorie měla posilovat mezigenerační solidaritu v tomto vztahu.

Z grafu vyplývá, že nejméně dospělých dětí, a to 2% (n = 2) se s názory a přesvědčeními svých rodičů ztotožňuje stále. Naopak nejčastěji v 52% (n = 63) respondenti zvolili, že se velmi často s rodiči shodují. Další velmi početnou skupinou je 44% (n = 53) respondentů, kteří se s rodiči shodují pouze v občasných výjimečných případech. Možnost, kdy se s rodičem neshodují nikdy a panují mezi nimi zcela odlišné pohledy, uvedla 2% (n = 3) respondentů.

Graf 11 Shodnost s názory a přesvědčeními rodičů

Otázka č. 9 Kdo podle Vás nese odpovědnost za stárnoucí rodiče?

K odpovědnosti za stárnoucí rodiče se respondenti vyjádřili v této konkrétní otázce, která zjišťovala, koho respondenti pokládají za odpovědného v případě ubytování a péče o stárnoucí rodiče. Tedy, kdo by se měl starat o ubytování a péči, když jsou rodiče staří. Nutné je navázat na problematiku, kdo je odpovědný, kterou jsem uvedla v teoretické části. Důvodem je, že jednotné východisko, kdo by měl nést zodpovědnost za stárnoucí a nemocné rodiče, není přesně definované odbornou veřejností ani politiky a je různorodé. V dotazníku se také otázka objevila, protože zachycuje normativní dimenzi mezigenerační solidarity, která stanovuje očekávání, charakter jednání a určuje závazky potomků.

Z grafu je jasně rozpoznatelné, že dospělé děti přijímají odpovědnost do úzkého kruhu své rodiny z 44% (n = 53). Největší četnost 53% (n = 64) však je zaznamenána u možnosti, kdy odpovědnost považují dospělé děti za starost nejen výhradně rodinnou, ale i sociálních služeb, které se na odpovědnosti mají podílet. Tento fakt úzce vychází z mého předpokladu, kdy moderní sociální stát nabízí služby, které postupem času přebírají péči o stárnoucí obyvatelstvo více než kdy jindy v minulosti. Pouze 2% (n = 3) dotazovaných uvedla, že odpovědnost za jejich a jiné staré rodiče má nést stát, který má zajistit vše potřebné od ubytování až po péči. Nejmenší zastoupení 1% (n = 1) z celkového počtu respondentů se přiklání k názoru, že odpovědnost mají sociální služby a její zaměstnanci, kteří budou spolupracovat samostatně, nezávazně na požadavcích a zájmech rodiny.

Graf 12 Kdo má odpovědnost?

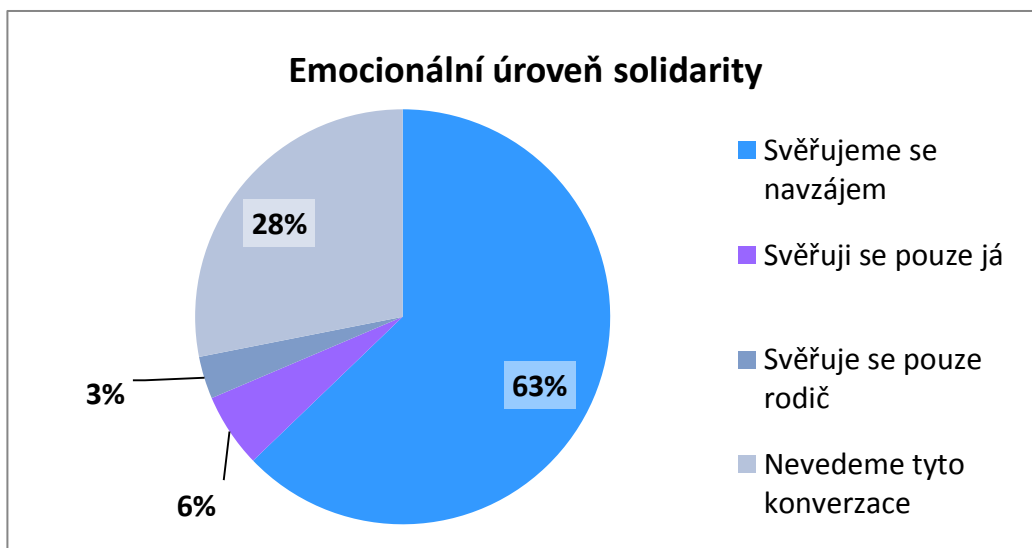

Otázka č. 10 Vedete s rodičem/rodiči konverzace, kde se navzájem svěřujete a bavíte o intimních záležitostech, sdílíte osobní radosti/starosti?

Otázka se zaměřuje na emocionální úroveň funkční solidarity, která je popsána v teoretické části této práce a je významnou složkou mezigenerační solidarity celkově. Respondentům byla položena otázka, která zjišťovala, zda s rodičem/rodiči respondent vede diskuzi, jejímž obsahem je vzájemná komunikace o záležitostech ohledně osobního života, sdílení osobních radostí nebo starostí, z čehož plyne jistá interakce, kde se obě strany navzájem obohacují a více upevňují svůj vztah.

Respondenti měli na výběr ze čtyř možností a z grafu 13 je jasně patrné, že nejvíce převažují dvě krajní vymezení. Nejvyšší počet respondentů 63% (n = 76) se však přiklání k tvrzení, kde se vedou konverzace s tímto obsahem mezi rodičem/rodiči a dospělým dítětem. Svěřují se obě strany. Další početná skupina respondentů 28% (n = 34) naopak zvolila možnost, která vypovídá o absenci konverzace s rodičem/rodiči na toto téma. V komunikaci ovšem existuje i jednostranná cesta, kdy se svěřuje jen jeden a zpětný zájem neprojevuje o druhou stranu. Respondentů, kteří se takto projevují a svěřují se jen oni, bylo 6% (n = 7). Konverzace, kdy se pouze projevuje a svěřuje jen rodič, vedou s rodičem/rodiči jen 3% (n = 4) zúčastněných respondentů.

Graf 13 Emocionální úroveň solidarity

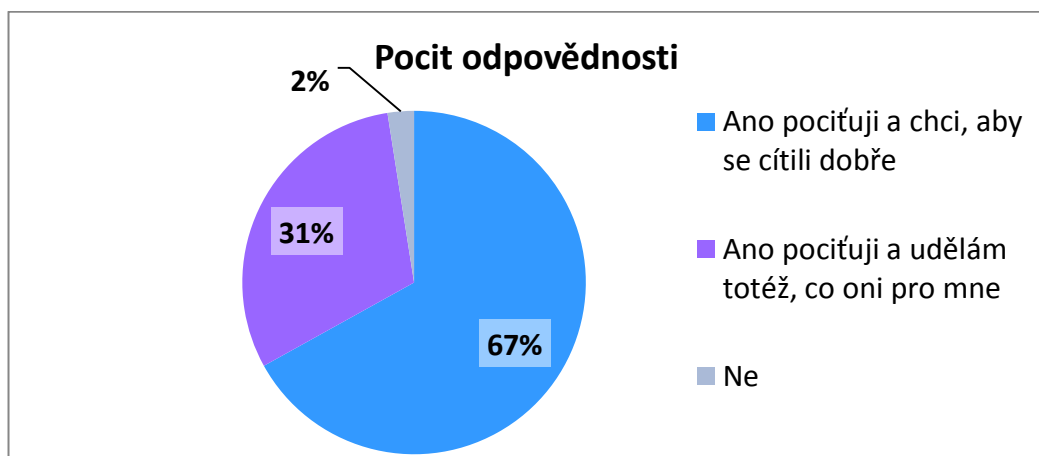

Otázka č. 11 Cítíte povinnost a odpovědnost za životní situaci Vašich rodičů až zestárnou/když jsou staří?

Další zjištění ohledně odpovědnosti za své rodiče ve stáří poskytla právě tato otázka. Opět velmi úzce, stejně jako otázka č. 9 odkrývá jisté normativní hledisko solidarity, které mimo jiné plyne i z kvality vztahu, kterou dospělé dítě k rodiči pociťuje. Respondenti se zde vyjadřovali už přímo ke své vlastní osobě, zda cítí povinnost a odpovědnost za životní situaci rodičů, kteří budou nebo jsou již v neproduktivním věku.

Více než polovina dotazovaných, 67% (n = 81), pociťuje odpovědnost za hrozící špatnou životní situaci, ve které by se mohl jejich rodič na sklonku života ocitnout, jsou si vědomi povinnosti, která plyne ze vztahu a z emocionální vazby, že se bude rodič cítit dobře. Stejně tak pociťuje odpovědnost 31% (n = 37) respondentů, kteří uvedli, že udělají totéž, co rodiče pro ně v případech, kdy potřebovali jejich pomoc v dětství nebo v budování svých vlastních domovů. Jejich přesvědčení plyne více z reciprocit daru a protidaru, tudíž můžeme u těchto respondentů zcela jistě předpokládat, že jim byla dle jejich názoru poskytnuta velká opora ze strany rodičů, kterou jim chtějí splatit v případě, kdy ji budou potřebovat ve stáří. Úplnou absenci pocitu odpovědnosti uvedlo nejméně respondentů, 2% (n = 3), kteří se necítí povinni a odpovědni za rodiče, kteří zestárnou.

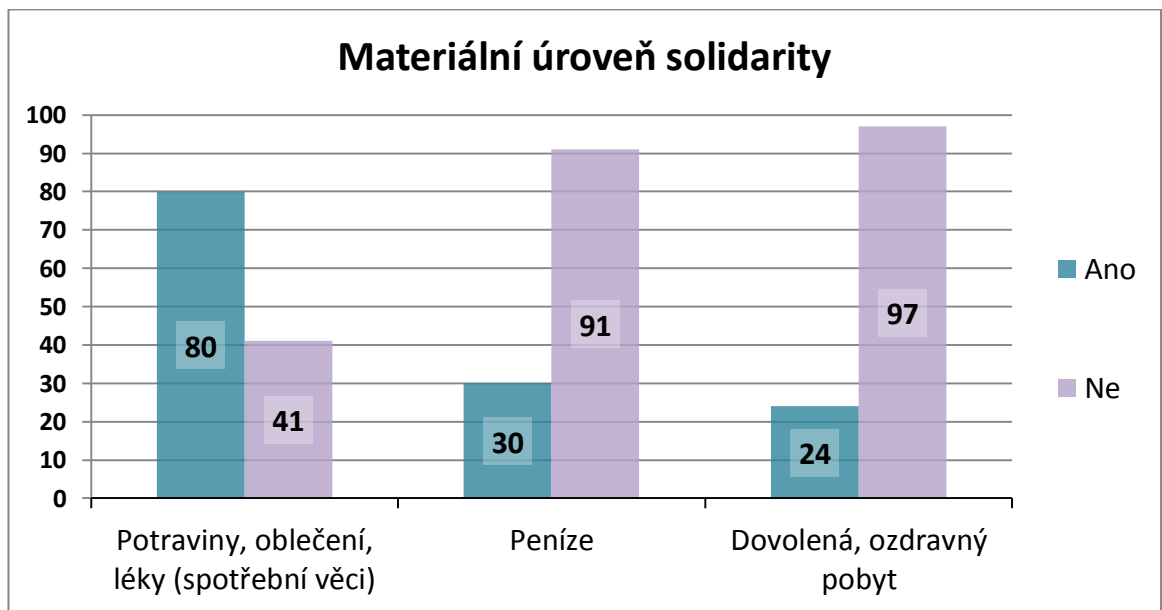
Graf 14 Pocit odpovědnosti

Otázka č. 12 Poskytl/a jste svým rodičům za poslední rok materiální/finanční pomoc nebo dar v podobě...?

Otázka v sobě zahrnuje materiální úroveň funkční solidarity, které byl věnován prostor v teoretické části, a zde na ni navazují zjištěná data z výzkumu. Respondenti nejčastěji z 66% (n = 80) volí materiální pomoc a podporu prostřednictvím spotřebního zboží a hmotných darů, kdy dospělé dítě nakoupí rodiči například: léky, potraviny, oblečení a hygienické potřeby. Naopak 34% (n = 41) neposkytlo žádnou materiální věc svému rodiči. V druhém případě zvolilo 25% (n = 30) dospělých dětí, že za poslední rok poskytlo peníze svému rodiči, ale přesto je zde viditelných 75% (n = 91) respondentů, kteří rodiče takto neobdarovali. Poslední kategorií bylo poskytnutí dovolené nebo ozdravného pobytu rodiči, který zajistilo rodiči 20% (n = 24) respondentů. Dovolenu ani ozdravný pobyt neposkytlo 80% (n = 97) dotázaných.

Graf 15 Materiální úroveň solidarity

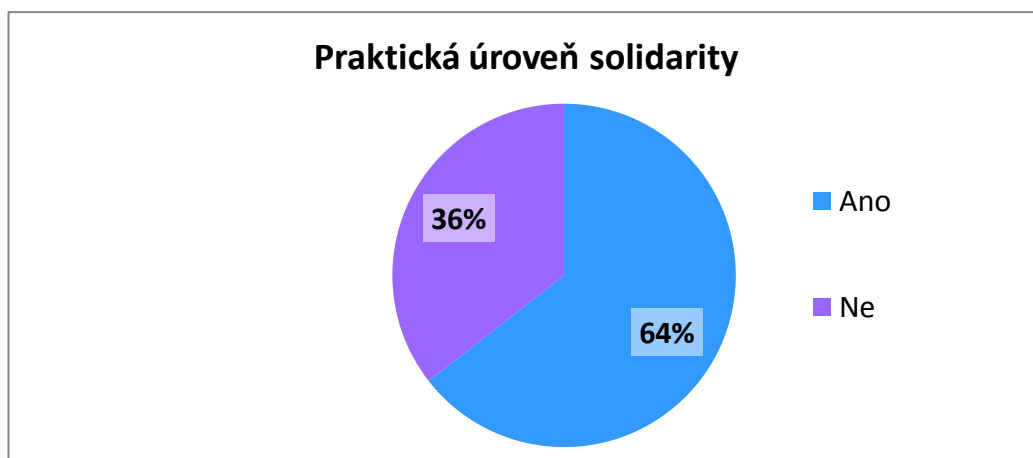

Otázka č. 13 Pomáháte rodiči/rodičům s něčím v domácnosti (uvařit, vyprat, nakoupit, opravit, uklidit, ...)?

Zajímalo nás také, zda respondenti pomáhají rodiči/rodičům v domácnosti. Ve formulaci 13. otázky je patrný znak funkční solidarity realizované na praktické úrovni pomoci. Respondenti měli na výběr ze dvou odpovědí, přičemž 64% (n = 78) dotázaných pomáhá

rodiči s praktickou činností, do které můžeme zahrnout práce související s domácností a zahradou. Respondentů, kteří takto nijak nepomáhají, bylo 36% (n = 43).

Graf 16 Praktická úroveň solidarity

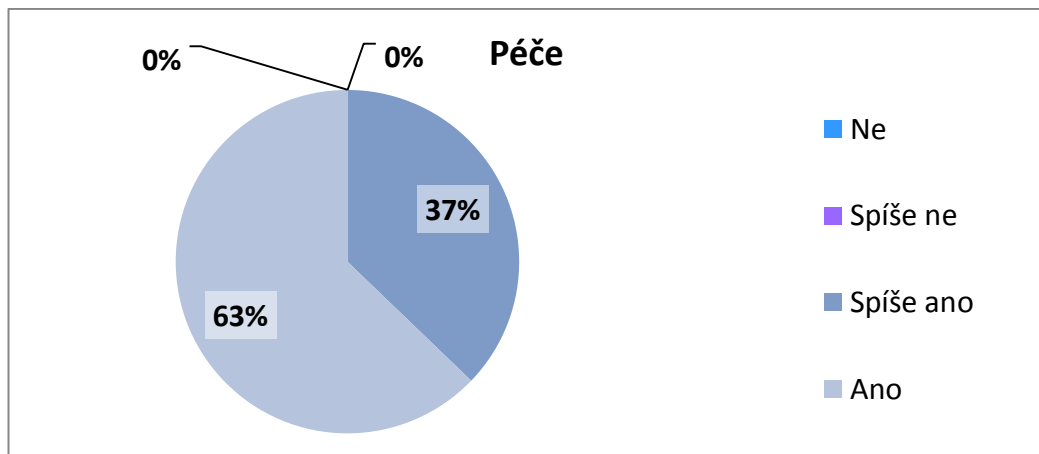

Otázka č. 14 Jste ochotni se podílet na péči o starého rodiče nebo o rodiče v nemoci (zajištění léků, doprovod/dovoz k lékaři, ubytování, péče při nesoběstačnosti)?

Následující graf zaznamenává data, která vyplynula z toho, zda jsou respondenti ochotni pečovat o starého nebo nemocného rodiče v případech, kdy je nutné mu zajistit léky, ubytování, dovoz/doprovod k lékaři a péči. V tomto grafu z celkového počtu čtyř možných odpovědí respondenti využili pouze 2. Nejčastější odpověď respondentů, 63% (n = 76), byla zaznamenána u možnosti „Ano“, která vyjadřuje ochotu dospělých dětí podílet se na péči. Z celkového počtu zvolilo 37% (n = 45) respondentů, že jsou spíše ochotni se podílet na péči o rodiče za těchto situací. Možnosti, kdy respondenti nemají ochotu se na péči podílet a zvolili možnosti „Ne“ a „Spíše ne“, nezvolil nikdo.

Výsledek z dotazníkového šetření je povzbuzující. Při specifikaci této otázky bychom mohli ale daleko více nahlédnout, co všechno jsou ochotny dospělé děti udělat osobně a co nejsou ochotni zvládnout osobně, poněvadž mnoho respondentů považuje za péči něco jiného. Například zajištění ubytování je u mnoha dotázaných myšleno ve smyslu vzít si rodiče k sobě, ale i jako zajištění ubytování v domovech s pečovatelskou službou. Individuální přístup k péči a toho, co za péči lze vůbec považovat, by bylo jistě zajímavé prohloubit.

Graf 17 Péče

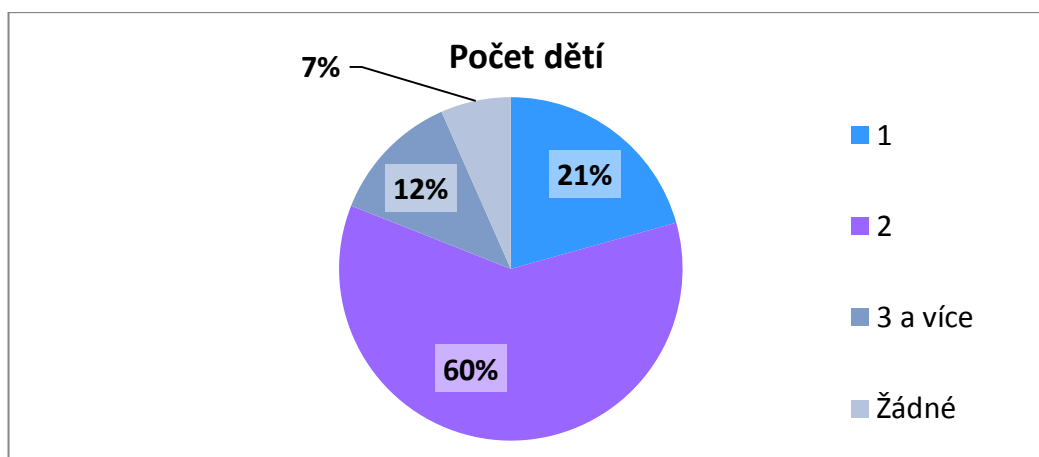

Otázka č. 15 Kolik dětí chcete/máte?

Otázka týkající se počtu dětí, které respondenti chtějí mít, velmi úzce navazuje na teoretickou část, kde byl zmíněn novodobý trend snížení počtu dětí převážně v rodinách západních zemí, který v sobě nese zprávu o stárnutí populace a úbytku produktivních jedinců. Jak jsem uvedla v teoretické části, tak Možný, který je jedním z předních odborníků na problematiku mezigenerační solidarity, považuje dostatečný počet dětí v budoucích generacích jako nejlepší zabezpečení na stáří.

V dotazníkovém šetření více než polovina respondentů, 60% (n = 73), zvolila možnost dvou dětí, které chtějí mít, nebo již mají. Další nejčetnější skupina, 21% (n = 25) respondentů si přeje jen jedno dítě. Tři a více dětí chce, nebo má 12% (n = 15) respondentů. Naopak o žádném dítěti neuvažuje 7% (n = 8) respondentů.

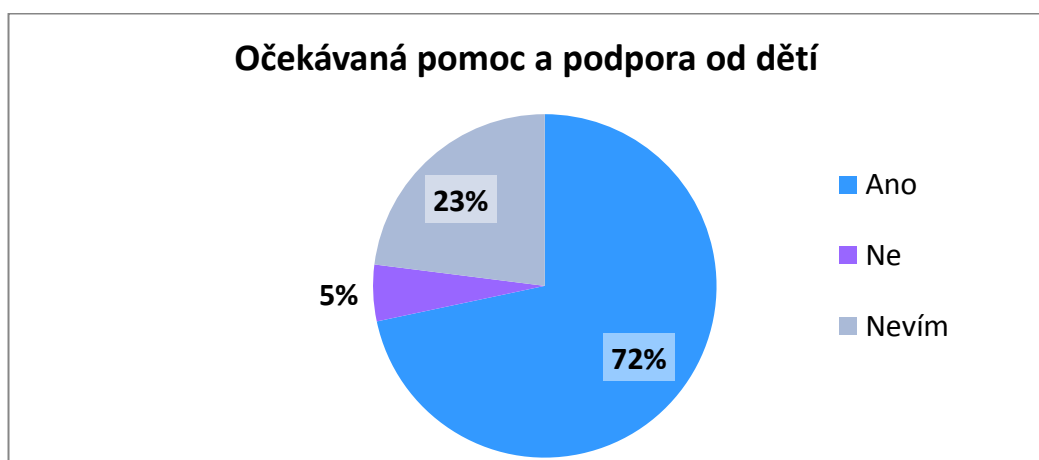
Graf 18 Počet dětí

Otázka č. 16 Budete očekávat pomoc a podporu od svých dětí až zestárnete?

Úkolem této dotazníkové otázky bylo zjistit, zda dospělí děti očekávají podporu a pomoc od svých dětí až zestárnou oni samotní. V návaznosti na předchozí otázku odpovídali pouze respondenti, kteří uvedli, že dítě mají, nebo chtějí. Ti respondenti, kteří nechtějí žádné děti, na otázku neodpovídali. Z celkového počtu 113 respondentů, kteří odpovídali, byli nejvíce nakloněni názoru, že chtějí pomoc a podporu od svých dětí, a to 72% (n = 81). Naopak 5% (n = 6) respondentů neočekává od svých dětí žádnou podporu ve stáří. Možnost „Nevím“ využilo 23% (n = 26) respondentů, kteří si odpovědí nebyli doposud jisti.

Graf 19 Očekávaná pomoc a podpora od dětí

6.8 Verifikace hypotéz

Výzkum se dále orientuje na vyvrácení či potvrzení hypotéz, které byly stanoveny. Hypotézy byly ověřovány za pomoci statistického testu a kontingenčních tabulek. Hladina významnosti pro výpočet kritické hodnoty byla stanovena pro všechny hypotézy stejná, a to: $\alpha = 0,05$.

Využité výpočty:

testové kritérium:

$$TK = \chi^2 = \sum \text{tabulka} \frac{(\text{empirické č.} \times \text{teoretické č.})^2}{\text{teoretické č.}} = \sum_i^r = 1 \sum_j^s = 1 \frac{(\frac{N_{ij} - N_i + N_{ij}}{n})^2}{\frac{N_i + N_{ij}}{n}}$$

$$\text{kritická hodnota: } KH = \chi^2_{1-\alpha}((r-1) \times (s-1))$$

pravidlo při rozhodování hypotéz: H_0 se nezamítá pro $TK < KH$, H_0 se zamítá pro $TK \geq KH$

1. Hypotéza: Dospělé děti, jejichž vztah je alespoň s jedním z rodičů hodnocen jako výborný, mají větší sklon k emocionální solidaritě než dospělé děti, které hodnotily vztah nižším stupněm.

Pro ověření této hypotézy vycházíme z dotazníkové otázky č. 7, kde respondenti hodnotili vztah a citovou blízkost k matce i otci za pomoci stupnice (1 – výborný, 2 – velmi dobrý, 3 – dobrý, 4 – špatný, 5 – netečný/lhostejný, N – nežije). Podle této otázky byli respondenti rozděleni do dvou skupin. Ve skupině první jsou zahrnuti respondenti, kteří uvedli alespoň u jednoho z rodičů výbornou (stupeň 1) hodnotu vztahu a citové blízkosti. Ve skupině druhé byli zařazeni ti, jejichž vztah k rodiči/rodičům byl hodnocen stupněm 2 – 4. V otázce č. 10 bylo zjištěno, zda respondent disponuje emocionální solidaritou, či ne. Na základě odpovědí „a) Svěřujeme se navzájem“ a „c) Svěřuje se pouze rodič“ byla vytvořena skupina emocionálně solidárních, kteří buď sdílí své osobní radosti a starosti s rodičem a rodič s nimi, nebo naslouchají rodiči, jak se jim svěřuje. Možnosti „b) Svěřuji se pouze já“ a „d) Nevedeme tyto konverzace“ vypovídaly, že mezi respondentem a rodičem nedochází ke komunikaci, která by se vyznačovala emocionální solidaritou. Ke komunikaci tohoto typu buď nedochází, nebo se svěřuje pouze sám respondent, což je ovšem solidarita emocionální, kterou respondent očekává, než poskytuje.

Chí – kvadrát test

H₁: Výborná hodnota vztahu, které cítí dítě k rodiči, má vliv na projev emocionální solidarity dospělého dítěte k rodiči.

H₀: Výborná hodnota vztahu, které cítí dítě k rodiči, nemá vliv na projev emocionální solidarity k rodiči.

Empirické četnosti

Hodnota vztahu a citové blízkosti	Emocionální solidarita		Celkem
	Ano	Ne	
Stupeň 1	63	17	80
Stupeň 2 - 4	17	24	41
Celkem	80	41	121

Teoretické četnosti

Hodnota vztahu a citové blízkosti	Emocionální solidarita		Celkem
	Ano	Ne	
Stupeň 1	52,89	27,11	80
Stupeň 2 - 4	27,11	13,89	41
Celkem	80	41	121

Testové kritérium

Hodnota vztahu a citové blízkosti	Emocionální solidarita		Celkem
	Ano	Ne	
Stupeň 1	1,93	3,77	5,70
Stupeň 2 - 4	3,77	7,36	11,06
Celkem	5,70	11,13	16,83

TK = 16,83

KT = Kritická hodnota = 3,84

Testové kritérium je větší než kritická hodnota, proto zamítám H_0 a potvrzuji H_1 . Ze získaných dat bylo zjištěno, že dospělé děti, jejichž vztah je alespoň s jedním z rodičů hodnocen jako výborný, mají větší sklon k emocionální solidaritě, než dospělé děti, které hodnotily vztah nižším stupněm. Hypotéza je verifikována.

2. Hypotéza: Ostatní věkové kategorie bydlí s rodiči ve společné domácnosti méně než první věková kategorie.

Hypotéza se zakládá na dotazníkové otázce č. 2, která roztřídila respondenty podle jejich věku do tří věkových kategorií (první věková kategorie, druhá věková kategorie, třetí věková kategorie). Podle otázky č. 4 byli pro ověření této hypotézy respondenti rozděleni do dvou kategorií podle toho, zda bydlí ve stejné domácnosti s rodičem, či nikoliv.

Chí-kvadrát test

H_1 : Věk dospělých dětí má vliv na soužití s rodičem/rodiči ve společné domácnosti.

H_0 : Věk dospělých dětí nemá vliv na soužití s rodičem/rodiči ve společné domácnosti.

Empirické četnosti

Věková kategorie	Společná domácnost	Oddělené domácnosti	Celkem
1. 18 - 26	15	20	35
2. 27 - 36	6	41	47
3. 37 - 50	3	36	39
Celkem	24	97	121

Teoretické četnosti

Věková kategorie	Společná domácnost	Oddělené domácnosti	Celkem
1. 18 - 26	6,94	28,06	35
2. 27 - 36	9,32	37,68	47
3. 37 - 50	7,74	31,26	39
Celkem	24	97	121

Testové kritérium

Věková kategorie	Společná domácnost	Oddělené domácnosti	Celkem
1. 18 - 26	9,36	2,32	11,68
2. 27 - 36	1,18	0,29	1,47
3. 37 - 50	2,90	0,72	3,62
Celkem	13,44	3,33	16,77

TK = 16,77

KT = Kritická hodnota = 5,99

Testové kritérium je větší než kritická hodnota, proto zamítám H_0 a potvrzuji H_1 . Respondentův věk má vliv na soužití s rodičem ve společné domácnosti. Z dat jasně vyplývá, že druhá i třetí věková kategorie bydlí s rodiči méně ve společné domácnosti, než první věková kategorie. Hypotéza, kdy ostatní věkové kategorie bydlí ve společné domácnosti s rodiči méně než první věkové kategorie, je verifikována.

3. Hypotéza: Ženy mají větší pocit povinnosti k odpovědnosti za stárnoucí a nemocné rodiče, který pramení z emocionální vazby než muži.

Hypotéza vychází z otázky č. 1, kde bylo zjištěno pohlaví respondenta, a z otázky č. 11. Otázka č. 11 informovala, zda respondent cítí povinnost a odpovědnost za životní situaci rodičů, či nikoliv. Respondenti, kteří se necítí odpovědní, nebyli zahrnuti do následujícího měření. Otázka také popisuje, zda je respondent odpovědný z reciprocity, či emocionální vazby.

Chí – kvadrát test

H₁: Pohlaví ovlivňuje pocíťovanou odpovědnost zakládající se na emocionální vazbě.

H₀: Pohlaví neovlivňuje pocíťovanou odpovědnost zakládající se na emocionální vazbě.

Empirické četnosti

Pohlaví	Pocit odpovědnosti		Celkem
	Emocionální vazba	Reciprocita	
Muž	15	13	28
Žena	66	24	90
Celkem	81	37	118

Teoretické četnosti

Pohlaví	Pocit odpovědnosti		Celkem
	Emocionální vazba	Reciprocita	
Muž	19,22	8,78	28
Žena	61,78	28,22	90
Celkem	81	37	118

Testové kritérium

Pohlaví	Pocit odpovědnosti		Celkem
	Emocionální vazba	Reciprocita	
Muž	0,93	2,03	2,96
Žena	0,29	0,63	0,92
Celkem	1,22	2,66	3,88

TK = 3,88

KT = Kritická hodnota = 3,84

Testové kritérium je větší než kritická hodnota, proto potvrzují H_1 a zamítám H_0 . Pohlaví ovlivňuje pocíťovanou odpovědnost zakládající se na emocionální vazbě. Z dat plyne, že ženy mají pocit povinnosti k odpovědnosti za stárnoucí a nemocné rodiče, který pramení z emocionální vazby větší než muži. Hypotéza je verifikována.

4. Hypotéza: Ženy disponují emocionální solidaritou více než muži.

Hypotéza se opírá o dotazníkovou otázku č. 1, která zjišťovala pohlaví respondentů, a z otázky č. 10. V otázce č. 10 bylo zjištěno, zda je respondent disponuje emocionální solidaritou, či ne. Na základě odpovědí, kde se svěřují navzájem, nebo pouze rodiče, byla vytvořena skupina emocionálně solidárních. Další dvě možnosti označené jako „c)“ a „d)“ informují, že mezi respondentem a rodičem nedochází ke komunikaci, která by se vyznačovala emocionální solidaritou.

Chí – kvadrát test

H_1 : Na emocionální solidaritu má vliv pohlaví.

H_0 : Na emocionální solidaritu nemá vliv pohlaví.

Empirické četnosti

Pohlaví	Emocionální solidarita		Celkem
	Ano	Ne	
Muž	12	17	29
Žena	68	24	92
Celkem	80	41	121

Teoretické četnosti

Pohlaví	Emocionální solidarita		Celkem
	Ano	Ne	
Muž	19,17	9,83	29
Žena	60,83	31,17	92
Celkem	80	41	121

Testové kritérium

Pohlaví	Emocionální solidarita		Celkem
	Ano	Ne	
Muž	2,60	5,23	7,83
Žena	0,85	1,65	2,50
Celkem	3,45	6,88	10,33

TK = 10,33

KT = Kritická hodnota = 3,84

Testové kritérium je větší než kritická hodnota, proto zamítám H_0 a potvrzuji H_1 . Poskytovanou emocionální solidaritu ovlivňuje pohlaví respondenta. Na základě dat bylo zjištěno, že ženy disponují více emocionální solidaritou než muži. Hypotéza je verifikována.

5. Hypotéza: Třetí věková kategorie se vyznačuje více konsensuální solidaritou, než je tomu u první věkové kategorie.

Hypotéza byla ověřena opět na základě dat získaných z otázky č. 2, která kategorizovala věk respondentů do tří kategorií. Dále vycházela z otázky č. 8, kde respondenti vyjádřili míru názorové shody, či zastávání stejných přesvědčení s některým z jejich rodičů. Vysokou míru shody zastávaly odpovědi: a) Stále a b) Velmi často. Menší míru shody nevyznačující se konsensuální solidaritou popisovaly odpovědi: c) Občas a d) Nikdy.

Chi – kvadrát test

H_1 : Věk má vliv na konsensuální solidaritu.

H_0 : Věk nemá vliv na konsensuální solidaritu.

Empirické četnosti

Věková kategorie	Konsensuální solidarita (shoda názorů a přesvědčení)		Celkem
	Ano	Ne	
	(stále, velmi často)	(občas, nikdy)	
1. 18 - 26	18	17	35
2. 27 - 36	31	16	47
3. 37 - 50	16	23	39
Celkem	65	56	121

Teoretické četnosti

Věková kategorie	Konsensuální solidarita (shoda názorů a přesvědčení)		Celkem
	Ano (stále, velmi často)	Ne (občas, nikdy)	
1. 18 - 26	18,80	16,20	35
2. 27 - 36	25,25	21,75	47
3. 37 - 50	20,95	18,05	39
Celkem	65	56	121

Testové kritérium

Věková kategorie	Konsensuální solidarita (shoda názorů a přesvědčení)		Celkem
	Ano (stále, velmi často)	Ne (občas, nikdy)	
1. 18 - 26	0,03	0,04	0,07
2. 27 - 36	1,31	1,52	2,83
3. 37 - 50	1,17	1,36	2,53
Celkem	2,51	2,92	5,43

TK = 5,43

KT = Kritická hodnota = 5,99

Testové kritérium je menší než kritická hodnota, proto potvrzují H_0 a zamítám H_1 . Věk nemá statisticky významný vliv na konsensuální solidaritu, která se vyznačuje shodou názorů a zastáváním stejných přesvědčení. Hypotéza je falzifikována.

6. Hypotéza: Dospělé děti, jež jsou v kontaktu s rodiči denně, využívají osobní způsob kontaktu častěji než telefonický, na rozdíl od dospělých dětí, které jsou s rodiči méně často v kontaktu.

Měření hypotézy vychází z dotazníkové otázky č. 5, kde byly stanoveny pro ověření dvě skupiny. Respondenti, kteří jsou v kontaktu s rodiči denně, byli zařazeni do skupiny „denně“ a respondenti, kteří uváděli frekvenci kontaktu méně často, byli zařazeni do skupiny

„ostatní“. Jeden respondent, který neudrhuje kontakt s rodiči/rodičem, nebyl do měření zahrnut. Další otázka č. 6, z které byla data zahrnuta do měření, zjišťovala způsob, jakým dospělé děti nejčastěji udržují kontakt se svým rodičem. Odpovědi byly pro účel měření shrnuty do jednoho způsobu za pomoci telefonu, internetu či aplikací, nebo do osobního kontaktu, který tvořil samostatnou skupinu.

Chi – kvadrát test

H_1 : Frekvence kontaktu má statisticky významný vliv na typ kontaktu.

H_0 : Frekvence kontaktu nemá statisticky významný vliv na typ kontaktu.

Empirické četnosti

Frekvence kontaktu	Způsob kontaktu		Celkem
	Osobní	Telefonický, internet,...	
Denně	30	26	56
Ostatní	29	35	64
Celkem	59	61	120

Teoretické četnosti

Frekvence kontaktu	Způsob kontaktu		Celkem
	Osobní	Telefonický, internet,...	
Denně	27,53	28,47	56
Ostatní	31,47	32,53	64
Celkem	59	61	120

Testové kritérium

Frekvence kontaktu	Způsob kontaktu		Celkem
	Osobní	Telefonický, internet,...	
Denně	0,22	0,21	0,43
Ostatní	0,19	0,19	0,38
Celkem	0,41	0,40	0,81

TK = 0,8

KT = Kritická hodnota = 3,84

Testové kritérium je menší než kritická hodnota, proto potvrzují H_0 a zamítám H_1 . Ze získaných dat bylo zjištěno, že frekvence kontaktu respondenta nemá statisticky významný vliv na preferovaný způsob kontaktu. Z respondentů, kteří jsou v kontaktu denně, zvolilo 46% osobní způsob kontaktu a 54% telefonický. Nebyl však z měření zjištěn žádný statisticky významný rozdíl mezi respondenty, kteří jsou s rodiči v kontaktu denně osobně, a respondenty, kteří jsou v denním kontaktu telefonicky. Hypotéza je tedy falzifikována.

6.9 Závěr výzkumu

Výzkum byl uskutečněn v únoru roku 2019 prostřednictvím dotazníkového šetření. Výzkumu se zúčastnilo celkem 121 respondentů. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaký je současný stav mezigenerační solidarity v českých rodinách a jaké jsou současné podmínky, které obsahuje šestidimenzionální model pro mezigenerační solidaritu dospělých dětí k rodičům. Hlavní výzkumný problém byl stanoven, abychom dokázali poznat, jak dospělé děti pocítují mezigenerační solidaritu ke svým vlastním rodičům v současné době z několika hledisek.

V teoretické části jsou uvedeny faktory, které mají vliv na mezigenerační solidaritu dospělých dětí k rodičům. Mezi ně patří strukturální solidarita, do které patří geografická vzdálenost bydliště rodičů a dětí. Z dat jasně plyne, že nejvíce dospělých dětí má tendenci zůstat rodičům nablízku a zdržují se ve stejných městech/vesnicích, či ve městech/vesnicích do 20 km vzdálených. Mnoho respondentů překvapilo četností kontaktů s rodičem/rodiči, tedy solidaritou asociační, kterou popisovala otázka č. 5. V souvislosti s tím z dat vyplývá, že 61 respondentů využívá způsob kontaktu za pomoci moderní technologie (mobilní telefon, internet a jiné aplikace) a 59 dospělých dětí je v kontaktu s rodičem/rodiči osobně.

Úkolem v praktické části bylo zjistit, jak vnímají dospělé děti odpovědnost za stárnoucí rodiče. Zda jsou ochotni se o rodiče v případě nemoci postarat nebo o ně v budoucnu pečovat až zestárnou. Ze zjištěných dat z dotazníkové otázky č. 14 je jasné, že všichni dotazovaní jsou ochotni zcela, nebo spíše o rodiče pečovat. Podle dat zjištěných v otázce č. 9 nese odpovědnost za stárnoucí rodiče z 54% rodina s pomocí sociálních služeb. Na základě toho je jasně poznatelné, že dospělé děti počítají s podporou služeb, které se rozvíjí společně se sociálním státem, který tyto služby hojně nabízí.

Prakticky pomáhá rodičům v domácnosti 64% respondentů z celkového počtu dotázaných. Výzkum dále zjistil materiální úroveň solidarity, ze které plynou výsledné údaje z otázky č. 12.

Nejvíce dospělé děti poskytují rodičům spotřební věci, dále pak finanční prostředky, nejméně dovolené a ozdravné pobyty.

Vysoký počet dětí je pro zajištění mezigenerační solidarity v rodině podle odborníků zcela zásadní. Z dotazníkové otázky č. 15 plyne, že nejvíce chtějí mít respondenti 2 děti a jen velmi malé procento nechce mít děti žádné. Celkem 72% respondentů bude v budoucnu očekávat pomoc a podporu od svých dětí ve stáří.

Součástí výzkumu bylo také ověření stanovených hypotéz. První hypotéza „Dospělé děti, jejichž vztah je alespoň s jedním z rodičů hodnocen jako výborný, mají větší sklon k emocionální solidaritě než dospělé děti, které ohodnotily vztah nižším stupněm.“ se potvrdila. Prokázán byl vliv kvality vztahu, který je pociťován dítětem k rodiči na afektivní solidaritu, tedy solidaritu zakládající se na vzájemně silných citových poutech, důvěře a ochotě naslouchat.

Druhá hypotéza se týkala toho, jakou roli hraje věk dospělého dítěte při soužití s rodičem/rodiči ve stejné domácnosti. Hypotéza „Ostatní věkové kategorie bydlí s rodiči ve společné domácnosti méně než první věková kategorie.“ byla potvrzena. Zjištění bylo, že nejvíce ve společné domácnosti s rodičem bydlí respondenti ve věku 18 – 26 let, přičemž zde bylo vyzkoumáno, že rodiče nebydlí s dospělým dítětem, ale dítě s nimi. Bezpochyby se zde odráží zmínka z teoretické části práce, kdy má prodlužující se věk dožití za následek i prodloužení soužití plnoletých dětí s rodiči. Výskyt těchto soužití je v současné době běžný a rodiče žijí s dospělým dítětem, i když je výdělečně činné. Sice se zde nejedná o to, že by dospělé dítě poskytlo bydlení rodičům, které by bylo charakteristické pro ostatní věkové kategorie, avšak je zde patrná velká struktura příležitostí k jiným projevům solidarity k rodičům, již společné bydlení nabízí.

Ve třetí hypotéze „Ženy mají větší pocit povinnosti k odpovědnosti za stárnoucí a nemocné rodiče, který pramení z emocionální vazby než muži.“ byl prokázán fakt, že pohlaví znatelně ovlivňuje pociťovanou odpovědnost, která pramení z emocionální vazby, nebo reciprocity. Z dat výzkumu také vyplývá, že 118 respondentů ze 121 pociťuje tuto odpovědnost a jsou odpovědní. Odpovědnost dospělých dětí nejvíce pramení z emocionální vazby, kterou chová k rodiči.

Čtvrtá hypotéza, která se zaměřovala na to, zda ženy disponují emocionální solidaritou více než muži, byla statisticky potvrzena. Z výzkumu bylo zjištěno, že emocionální solidarita, která zahrnuje pocity sounáležitosti, intimnosti a vzájemné lásky je typická více pro ženy. Ženy daleko častěji než muži tuto solidaritu poskytují a vedou s rodičem/rodiči konverzace o osobních záležitostech a projevují o tuto stránku solidarity značný zájem.

Hypotéza pátá „Třetí věková kategorie se vyznačuje více konsensuální solidaritou, než je tomu u první věkové kategorie.“, která zjišťovala, jaká věková kategorie se nejvíce vyznačuje konsensuální solidaritou, byla zamítnuta. Nepotvrdil se tedy úsudek, že by třetí věková kategorie, která je vyvrálejší než první a druhá věková, měla konsensuální solidaritu vyšší než ostatní dvě kategorie. Výchozí byl teoretický poznatek „Generační vztah dítěte a rodiče“, který poukazuje, že dospělé děti ve věku 37 – 50 let by měly být generačně blíže ke svým rodičům a mělo by dojít k ustálení rozporů, které mezi sebou doposud měli. Z měření však plyne, že generační rozdíly jsou v jisté míře patrné u všech věkových kategorií. Potvrdilo se tak, že věk nemá statisticky významný vliv na konsensuální solidaritu.

Hypotéza šestá „Dospělé děti, jež jsou v kontaktu s rodiči denně, využívají osobní způsob kontaktu častěji než telefonický, na rozdíl od dospělých dětí, které jsou s rodiči méně často v kontaktu.“ Tvzení v sobě zahrnovalo, jak souvisí frekvence kontaktu dospělých dětí s rodiči s preferencí způsobu kontaktu. Získaná data odpovídala tvrzení, avšak vliv nebyl statisticky prokázán a hypotéza byla zamítnuta. Na základě toho lze tvrdit, že dospělé děti, které jsou v kontaktu s rodičem denně, se kontaktují jak osobně, tak i za pomoci mobilních zařízení, internetu a aplikací. Rozdíly nejsou statisticky významné.

Výzkumné šetření ve své podstatě přineslo zajímavé poznatky, ale ani zdaleka není téma mezigenerační solidarity ve vztahu dítěte k rodičům vyčerpáno. V práci se nabízí hned několik podnětů, které by si zasloužily další rozšíření o nové výzkumy, které by doplnily v práci již zjištěné poznatky. Příkladem může být: Zjistit z čeho pramení špatná kvalita vztahu a citové blízkosti k rodiči. Objasnit motivaci k odpovědnosti za stárnoucí rodiče. Poznat preference respondentů matky nebo otce na základě pohlaví. Vysvětlit respondentovu ochotu k solidaritě v případě, že jsou rodiče rozvedení. Specifikovat jaký typ praktické péče o staré rodiče je dospělé dítě schopno zajistit osobně.

ZÁVĚR

V bakalářské práci s názvem *Mezigenerační solidarita ve vztahu dítěte k rodičům* se prezentuje v psané formě komplexní přehled týkající se problematiky mezigenerační solidarity v rodinném prostředí. Zároveň zde byl kladen také důraz na seznámení se s partikulárními tématy, které se k názvu práce úzce pojí. Kapitoly pojednávaly především o rodině, její změně, mezigeneračních vztazích a o vývoji vztahu dítěte a rodiče.

V praktické části bylo provedeno kvantitativní šetření, které bylo pro práci neméně zásadní. Poznatky z výzkumu přinesly z velké části kladná zjištění v oblasti mezigenerační solidarity dospělých dětí k jejich rodičům. Dospělé děti v České republice stále ještě odolávají z větší části pesimistickým charakteristikám a předpovědím mezigenerační solidarity, které jsou typické pro moderní západní společnost. Z výzkumu, který byl inspirován šestidimenzionálním modelem, došlo k následujícím zjištěním. Vzdálenost bydliště dospělých dětí od bydliště rodičů je poměrně malá, naopak kontakt dospělých dětí s rodičem je vysoce frekventovaný. Způsob kontaktu osobní a telefonický je poměrově až na malé odchylky vyvážený. Velká část respondentů má výborné vztahy alespoň s jedním z rodičů. Odpovědnost dospělé děti nejčastěji rozdělují mezi rodinu a sociální služby, se kterými počítají. Materiální úroveň solidarity je nejčastěji poskytována ve formě spotřebních věcí. Z dat plyne i ochota k péči o rodiče. Dospělé děti nejvíce počítají s tím, že budou mít dvě děti. Můžeme také předpokládat, že respondenti budou od svých dětí očekávat pomoc a podporu.

Za pomocí výsledků z dotazníkového šetření a statistického ověření byly potvrzeny čtyři z šesti stanovených hypotéz. Potvrzen byl vliv věku na soužití s rodiči ve společné domácnosti. Při šetření byly schváleny tvrzení, že pohlaví ovlivňuje poskytovanou emocionální solidaritu a že na emocionální solidaritu má vliv pociťovaná hodnota vztahu k rodiči. Uznán byl také předpoklad, že pohlaví ovlivňuje pociťovanou odpovědnost zakládající se na emocionální vazbě dítěte a rodiče.

S výzkumem a zpracováním teoretické části jsem byla spokojená a osobně jsem velmi ráda, že jsem si téma zvolila, neboť bádání v literárních pramenech mi bylo zdrojem mnoha klíčových myšlenek, které jsem v práci uvedla. Doufám, že nejen mně přinesly nabyté a výzkumem zjištěné poznatky velký osobní přínos.

POUŽITÁ LITERATURA

BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Přeložil Ivo MÜLLER. Praha: Portál, 2010, 356 s. ISBN 978-80-7367-670-4.

CIBULEC, J., *Soužití tří generací*, Praha 1980, 203 s. ISBN 24-062-80.

DUDOVÁ, Radka. *Postarat se ve stáří: rodina a zajištění péče o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2015, 199 s. ISBN 978-80-7419-182-4.

FERJENČÍK, Ján a Petr BAKALÁŘ. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000, 255 s. ISBN 80-7178-367-6.

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1993, 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

GIDDENS, Anthony a Jan JAŘAB. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Praha: Galén, 2012, 194 s. ISBN 978-80-7262-900-8.

HENZLER, Herbert A a Lothar SPÄTH. *Soužití generací: proč nejsou staří lidé problémem, ale řešením*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 161 s. ISBN 978-80-7357-987-6.

JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013, 316 s. Studie., sv. 87. ISBN 978-80-7419-117-6.

JEŘÁBEK, Hynek. *Rodinná péče o staré lidi*. Praha: Univerzita Karlova, Centrum pro sociální a ekonomickou strategii, 2005, 99 s. Studie CESES. Analytik, 11/2005. ISSN 1801-1640

JEŘÁBEK, Hynek. Sociální soudržnost, solidarita a péče o staré lidi v rodinách. In MUSIL, Jiří. *Pojetí sociální soudržnosti v soudobé sociologii a politologii*. Praha: Univerzita Karlova, Centrum pro sociální a ekonomickou strategii, 2005, 74 – 81 s. ISSN 1801-1640

KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. Studie (Sociologické nakladatelství). 160 s. ISBN 80-86429-41-5.

LEVICKÁ, Jana, Katarína LEVICKÁ a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ. *Teoreticko-empirické reflexe solidarity*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, 100 s. ISBN 978-80-7435-574-5.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty, sv. 3. ISBN 80-86429-19-9.

MOŽNÝ, Ivo, Modernizace české rodiny a mezigeneračních vztahů v mezinárodním srovnání. In MAREŠ, Petr a Tomáš POTOČNÝ, *Modernizace a česká rodina: Modernization and the Czech family*. Brno: Barrister & Principal, 2003, 348 s. Sociální studia. ISBN 80-86598-61-6.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 311 s. Studijní texty, sv. 38. (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-X.

NOVÁK, Tomáš. *Jak (ne)rozumět emocím stárnoucích rodičů*. Praha: Grada, 2014, 112 s. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-5152-8.

PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. *Šedivějící hodnoty?: aktivita jako dominantní způsob stárnutí*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2013, 181 s. EDIS : ediční řada disertačních prací Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, sv. 10. ISBN 978-80-210-6310-5.

PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. [Svazek] 1, A/O. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-7184-164-1.

PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. [Svazek] 2, P/Ž. Praha: Karolinum, 1996, 749 – 1627 s. ISBN 80-7184-310-5.

ROZSYPALOVÁ, Marie, Alena MELLANOVÁ a Věra ČECHOVÁ. *Psychologie a pedagogika I: pro střední zdravotnické školy*. Praha: Informatorium, 2003, 186 s. ISBN 80-7333-014-8.

SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, 127 s. ISBN 80-7178-249-1.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007, 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

ŽUMÁROVÁ, Monika a Beáta BALOGOVÁ. *Mezigeneračné mosty*. Košice: MENTA MEDIA, 2009, 112 s. ISBN 978-80-89392-08-7.

INTERNETOVÉ ZDROJE

ČTK, V Nizozemsku společně žijí senioři a studenti. *Deník.cz* [online]. 15. 12. 2014 [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sveta/v-nizozemsku-spolecne-ziji-seniori-a-studenti-20141215.html

HAVLÍKOVÁ, Jana. Mezigenerační vzájemná výpomoc v českých rodinách vyššího věku a její srovnání s vybranými evropskými zeměmi. *Sociální práce: Sociální práce a mezigenerační solidarita* [online]. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské univerzity v Ostravě, 2012, 12(4). ISSN 1213-6204. [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf

MOŽNÝ, Ivo. Silný pomáhající stát udělal člověka méně závislým na pomáhajících dětech. *Sociální práce: Sociální práce a mezigenerační solidarita* [online]. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské univerzity v Ostravě, 2012, 12(4). ISSN 1213-6204. [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf

MOŽNÝ, Ivo, Marie PŘIDALOVÁ a Lenka BÁNOVCOVÁ. *Mezigenerační solidarita: předběžná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu „Hodnota dětí a mezigenerační solidarita“* [online]. Brno: VÚPSV, 2003. ISBN 80-239-1159-7. [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/mezgen.pdf>

MOŽNÝ, Ivo a kol. *Mezigenerační solidarita výzkumná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu "Hodnota dětí a mezigenerační solidarita"* [online]. VÚPSV Praha výzkumné centrum Brno, 2004. ISBN 80-239-4279-4. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_155.pdf

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Pohlaví respondentů	48
Graf 2 Věk respondentů	49
Graf 3 Žijí oba vaši rodiče?	50
Graf 4 Vzdálenost bydliště od rodičů	51
Graf 5 Specifikace stejné domácnosti	52
Graf 6 Specifikace formy domácnosti	52
Graf 7 Kontakt s rodiči	53
Graf 8 Způsob kontaktu s rodiči	54
Graf 9 Kvalita vztahu s otcem	55
Graf 10 Kvalita vztahu s matkou	55
Graf 11 Shodnost s názory a přesvědčeními rodičů	56
Graf 12 Kdo má odpovědnost?	57
Graf 13 Emocionální úroveň solidarity	58
Graf 14 Pocit odpovědnosti	59
Graf 15 Materiální úroveň solidarity	60
Graf 16 Praktická úroveň solidarity	61
Graf 17 Péče	62
Graf 18 Počet dětí	62
Graf 19 Očekávaná pomoc a podpora od dětí	63

Pokud jste v otázce č. 4 zvolili možnosti b), c), d), e), tak odpovězte na následující otázku:

Kde bydlí Vaši rodiče?

- a) Vlastní dům/byt
b) Dům s pečovatelskou službou (domov důchodců)
c) Jiné .....

5) Jak často jste v kontaktu s rodiči? (osobně, telefonicky, email, apod.)

- a) Každý den
b) Každý týden alespoň 1x
c) Alespoň 1x za měsíc
d) Méně než každý měsíc
e) Alespoň 1x za rok
f) Nikdy

6) Pokud jste odpověděli na předchozí otázku a), b), c), d) a e), tak odpovězte: Jaký je nejčastější typ kontaktu s Vašimi rodiči?

Pokud jste označili možnost f) nikdy, tak přejděte k další otázce.

- a) Osobně
b) Telefonicky (sms, hlasové hovory)
c) Internet a aplikace
d) Jiné

7) Jaká je kvalita Vašeho vztahu a citové blízkosti s rodiči?

Odpověď vyjádříte číselným ohodnocením na stupnici (1 - výborný, 2 - velmi dobrý, 3 - dobrý, 4 - špatný, 5 - netečný/lhostejný, N - nemám matku/otce).

a) s matkou	1	2	3	4	5	N
b) s otcem	1	2	3	4	5	N

8) Shodujete se se svým rodičem/rodiči názorově nebo zastáváte stejná přesvědčení jako některý z Vašich rodičů?

- a) Stále
b) Velmi často
c) Občas
d) Nikdy

9) Kdo podle Vás nese odpovědnost (ubytování, péče) za stárnoucí rodiče?

- a) Stát, obec
b) Rodina
c) Rodina s pomocí soc. služeb
d) Sociální služby

10) Vedete s rodiči/rodičem konverzace, kde se navzájem svěřujete a bavíte o intimních záležitostech, sdílíte osobní radosti/starosti ?

- a) Svěřujeme se navzájem
b) Svěřuji se pouze já
c) Svěřuje se pouze rodič
d) Nevedeme tyto konverzace

11) Cítíte povinnost a odpovědnost za životní situaci Vašich rodičů, až zestárnou/když jsou staří?

- a) Ano pociťuji a chci, aby se cítili dobře
b) Ano pociťuji a udělám totéž, co oni pro mne
c) Ne

